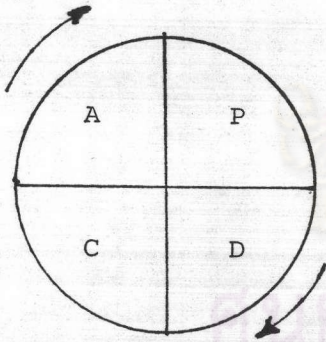

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการสัทธิวิชาอาชีพท้องถิ่นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการวิจัยมากขึ้น จึงได้ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยในเรื่องต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้ทำการดำเนินงานตามขั้นตอนของวงจรเดมมิ่ง คือ PDCA มาเป็นกรอบงานในแต่ละหัวข้อ การดำเนินงานตามขั้น PDCA ได้แก่ plan, do, check, และ action หมายถึงการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การตรวจสอบผลงานที่ทำ และการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานตาม PDCA มีดังนี้

ขั้น plan

1. การกำหนดจุดมุ่งหมายในการทำงาน
2. การประเมินความต้องการ ทรัพยากรและข้อจำกัดต่าง ๆ
3. การนำปัญหาต่าง ๆ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน
4. ตั้งเป้าหมายที่แน่นอนในการแก้ปัญหา
5. วิเคราะห์สาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหานั้น ๆ
6. วางแผนดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหา

ขั้น do

7. ดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้

ขั้น check

8. ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่า เป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

ขั้น action

9. การปรับปรุงแก้ไขวิธีทำงานให้ดีขึ้น และเป็นไปตามเป้าหมาย

(เอกสาร ที่ส่งพินิจ .2528 : 31)

เมื่อได้กำหนดกระบวนการดำเนินงานตามขั้น PDCA เพื่อนำไปเป็นเกณฑ์ในการสร้าง
แบบสอบถามตามกระบวนการดำเนินงานในเอกสารตามหัวข้อที่จะทำการศึกษาดังต่อไปนี้

1. นโยบายและการวางแผนการสัตววิชาอาชีพท้องถิ่น
  - 1.1 นโยบายการสัตววิชาอาชีพท้องถิ่น
  - 1.2 การวางแผนงานของโรงเรียน
2. หลักสูตรและเกณฑ์การสัตววิชาอาชีพท้องถิ่น
  - 2.1 เกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น
  - 2.2 หลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น
3. การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ
4. การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน
  - 4.1 กิจกรรมการเรียนการสอน
  - 4.2 สื่อการเรียนการสอน
  - 4.3 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
5. การประเมินผลโครงการ
6. โครงการศิลปอาชีพพิเศษอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำราและเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับ
เรื่องที่เป็นกรอบการวิจัย ดังมีรายละเอียดของหลักและวิธีการดังต่อไปนี้

1. นโยบายและการวางแผนการสัตววิชาอาชีพท้องถิ่น
  - 1.1 นโยบายการสัตววิชาอาชีพท้องถิ่น

อมร รักษาสิทธิ์ (2522: 1 อ้างถึงใน ประชุม รอดประเสริฐ 2528: 7) ได้ให้
คำจำกัดความของนโยบายคือ อุดมหรือกลเม็ดที่มีอำนาจหน้าที่ได้พิจารณาเห็นว่า เป็นแนวทางที่จะ
นำไปสู่เป้าหมายของส่วนรวมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสมที่สุด

คาห์น (Alfred J. Kahn 1969: 130) อ้างถึงใน ประชุม รอดประเสริฐ 2528: 6-7) เรียกนโยบายว่า แผนงานประจำ (standing plan) ซึ่งเป็นผลอันเกิดจากการเจรจา ข้อตกลง (negotiation) การปฏิบัติตามข้อตกลง (consensus) และการประนีประนอม (compromise) ในการกำหนดเป้าหมายการตรวจสอบทางเลือก และการค้นหาวิธี เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ และอาจถือได้ว่าเป็นกฎ (rule) และระเบียบ (regulation) ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการตัดสินใจ เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดประสบกับปัญหาในการปฏิบัติงาน

พะยอม แก้วกำเนิด (2530: 11) ได้กล่าวถึง นโยบาย คือ ทิศทางทางการดำเนินงาน เป็นทิศทางที่จะต้องพูดเป็นเสียงเดียวกัน

การพัฒนาการศึกษา ตามนโยบายและจุดเน้น มาตรการของกรมสามัญศึกษา

นโยบาย 10 ประการ คือ

1. ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา
2. ด้านคุณภาพการศึกษา
3. ด้านการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม และค่านิยมที่ดีงาม
4. ด้านส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
5. ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนา เศรษฐกิจ
6. ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมและชนบท
7. ด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาสุขภาพ
8. ด้านการอนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่คำสอน ศิลปวัฒนธรรม
9. ด้านการระดมสรรพกำลัง เพื่อพัฒนาการศึกษา
10. ด้านการพัฒนาระบบบริหารและสนับสนุน

จุดเน้นการพัฒนาการศึกษาตามนโยบาย มีอยู่ 11 ประการคือ

1. การพัฒนาระบบวางแผนและการจัดองค์การ เพื่อดำเนินงานตามนโยบายและแผน
2. การกระจายอำนาจด้วยการมอบอำนาจสู่จังหวัดและโรงเรียน

3. การเร่งรัดคุณภาพการเรียนการสอน
4. การพัฒนาและส่งเสริมให้การเรียนการสอน มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง
5. การรับนักเรียนและการจัดแผนชั้นเรียนในระบบกลุ่มโรงเรียนให้เกื้อหนุนกัน
6. การจัดการศึกษาอาชีพ
7. การส่งเสริมการเรียนและการจัดกิจกรรมส่งเสริมอนุรักษ์เผยแพร่ค่าส่นาศิลปวัฒนธรรม
8. การพัฒนาและส่งเสริมการเรียนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
9. การพัฒนาและส่งเสริมการเรียน การฝึกอบรมทางด้านคุณธรรม จริยธรรม
10. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
11. การพัฒนาและส่งเสริมสุขภาพและการกีฬา

ในแต่ละจุดเน้นได้ขยายออกเป็นมาตรการและกิจกรรมต่าง ๆ อีก 117 มาตรการ ตัวอย่างจุดเน้นที่ 6 เรื่องการจัดการศึกษาอาชีพ มีมาตรการและกิจกรรมที่สำคัญคือ

1. การจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ ระดับกรม ระดับจังหวัด และคณะทำงานระดับโรงเรียน
2. การจัดตั้งศูนย์ศึกษา ค้นคว้า เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาอาชีพ โดยมีบทบาทหน้าที่ดังนี้
  - 2.1 ศึกษาสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่เป็นผลผลิตของบุคคล
  - 2.2 ศึกษาสำรวจการอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น วิทยาการ แหล่งประกอบการ
  - 2.3 ศึกษาสำรวจความเคลื่อนไหว ปัญหา ความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น
  - 2.4 นำข้อมูล 2.1 - 2.3 มาวิเคราะห์สรุปเป็นข้อเสนอแนะวิชาอาชีพที่ควรสอนในโรงเรียน

2.5 ร่วมมือกับครูอาจารย์ในโรงเรียนต่าง ๆ พัฒนาหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น
คู่มือครู เทคนิคการสอน สื่อ วิธีการวัดผล

ฯลฯ

3. การจัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาอาชีพต่าง ๆ ตามความเหมาะสมในท้องถิ่นในโรงเรียน
ต่าง ๆ ระดับจังหวัด

4. การพัฒนาหลักสูตรวิชาอาชีพ

5. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

6. การส่งเสริมการขายผลิตผลของนักเรียน

7. การส่งเสริมการแนะแนวเพื่อการอาชีพ (พะยอม แก้วกำเนิด 2530: 1-19)

ส่วนเจตนารมณ์ของนโยบายข้อที่ 5 นโยบายด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจมีดังนี้

1. พัฒนาล้างเสริมสนับสนุนการศึกษาวิชาอาชีพ เพื่อการมีงานทำ โดยมุ่งเน้นการอาชีพ
ในท้องถิ่น ด้วยการให้นักเรียนได้ศึกษาและฝึกปฏิบัติ

2. เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาแล้วสามารถประกอบอาชีพ

2.1 ตามแนวอาชีพของพ่อแม่ หรือผู้ปกครอง

2.2 อาชีพอิสระอื่น ๆ ในท้องถิ่น

2.3 เข้าสู่ตลาดแรงงาน ประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจาก 2.1, 2.2

(กรมสามัญศึกษา 2530: 15-17)

หลักการของตัวอย่างข้างต้นนี้สอดคล้องกับจุดเน้นของกรมสามัญศึกษา ซึ่งประกาศให้
โรงเรียนนำไปปฏิบัติในปี พ.ศ. 2531-2532 มีดังนี้

1. มุ่งเน้นคุณธรรมของนักเรียนด้านความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ
การพึ่งตนเอง และความมีวินัย โดยให้มีการจัดกิจกรรม สัปดาห์รณรงค์ และสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต
โดยเฉพาะชีวิตความเป็นอยู่ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการสร้างเสริมคุณธรรมดังกล่าว

2. มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถประกอบอาชีพ มีรายได้ระหว่างเรียน ตามสภาพเวลา
กำลังและความสามารถโดยผ่านกิจกรรมสหกรณ์ หรือการรวมกลุ่มประกอบอาชีพอิสระตามความเหมาะสม

3. มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามความเหมาะสมกับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำหรับนักเรียนจำนวนหนึ่งในการที่จะพัฒนา เพื่อรับ การศึกษาระดับสูง เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในด้านที่ต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูง ต่อไป (กรมสามัญศึกษา 2532: 1-3)

การนำนโยบายจากระดับกรมสามัญศึกษาไปสู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนนับ เป็น สิ่งสำคัญ ผู้ปฏิบัติตามนโยบายจะต้องวิเคราะห์นโยบาย เพื่อไปปฏิบัติจริงภายในโรงเรียน ตลอดทั้ง การชี้แจงให้ผู้บังคับบัญชาหรือผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตรงกันด้วย สิ่งจะทำให้การปฏิบัติงานร่วมกันตาม โครงการต่าง ๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 การวางแผนงานของโรงเรียน

การวางแผนเป็นสิ่งที่จะมีบทบาทในการบริหารงานการศึกษา ผู้บริหารการศึกษาใน สถานะที่เป็นบุคคลซึ่งมีบทบาทสำคัญในการใช้แผนเป็นเครื่องมือ นอกเหนือจะต้องมีความรู้ความสามารถ ในการวางแผนต้องมีศาสตร์หรือมีศิลป์ในวิทยาการบริหารการศึกษา จะต้องรู้ระบบ รู้กลไก รู้พฤติกรรม รู้จักองค์การ รู้จักบทบาทและภารกิจทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการวางแผน

เทอร์รี่ (Terry อ้างถึงใน อุทัย บุญประเสริฐ 2527: 12) ได้กล่าวถึง การวางแผนโดยสรุปได้ว่า การวางแผน คือ การศึกษารายละเอียด ข้อเท็จจริงต่าง ๆ แล้ว กำหนดภาพของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มองการณ์ไปข้างหน้าอย่างมีระบบโดยอาศัยสัมมติฐาน หรือคาดคะเนโดยอาศัยหลักเหตุผล แล้วกำหนดสิ่งที่ต้องปฏิบัติจัดทำว่า จะต้องทำอะไร เมื่อไร ที่ไหน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

อุทัย บุญประเสริฐ (2527: 19) ได้ให้ความหมายของการวางแผน คือ เครื่องมือที่มีความสำคัญยิ่งของการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และการบริหารที่เป็นระบบถือได้ว่าเป็น งานแรกในกระบวนการบริหาร และการจัดการของหน่วยงานและระบบการบริหารองค์การ การวางแผนนั้นมิได้จบลงที่โต้แผน แต่เป็นงานที่ครอบคลุมทั้งการจัดทำแผน (planning) การ นำแผนออกปฏิบัติหรือบริหารแผน (evaluation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงถึงสัมฤทธิ์ผลของแผน หรือเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงาน และการจัดทำแผนใหม่ในโอกาสต่อไป

กรมส่งเสริมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2527 : 137) กล่าวถึง การวางแผน คือ การตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำเมื่อไร และใครเป็นผู้กระทำ การวางแผนเป็นสะพานเชื่อมช่องว่างจากปัจจุบันไปสู่อนาคตตามที่ต้องการ และทำให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นตามต้องการ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ในอนาคต เป็นสิ่งที่ยากต่อการคาดหมาย แต่ก็ดีกว่าที่จะปล่อยให้เกิดขึ้นตามยถากรรม

วีระพล สุวรรณันต์ (2526 : 3) ได้สรุปเรื่องการวางแผนงาน ควรประกอบด้วย

1. เรื่องของอนาคต แต่ผู้วางแผนได้ล้มมติว่า ทุกสิ่งทุกอย่างได้เกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว
2. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ซึ่งจะต้องมีก่อนวางแผน เพื่อให้ทราบทิศทางหรือจุดมุ่งหมายของการทำงาน
3. มีข้อมูล สถิติ ข้อเท็จจริง หรือหลักฐานต่าง ๆ เพื่อนำมาพิจารณาในการพยากรณ์ล่วงหน้า
4. การตัดสินใจเลือกทาง เลือกที่มีประโยชน์มากที่สุด ประสิทธิภาพสูงสุด ประหยัดมากที่สุด ใช้เวลาสั้นที่สุด ใช้น้ำทุนต่ำที่สุด

หลักของการวางแผน การวางแผนจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. จะต้องทราบแน่ชัดว่าจะทำอะไร มากน้อยเพียงใด เหตุใดต้องทำ ใช้นานเท่าไร เป็นไปตามนโยบายข้อไหน
2. จะต้องทราบแน่ชัดว่า บัณฑิตที่จำเป็นต้องใช้ เป็นอุปการณ์ในการวางแผนมีพร้อมหรือไม่ เช่น คน เงิน สถานที่ วัสดุ เวลา สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์
3. จะต้องกำหนดวิธีการปฏิบัติลงในแผนให้เหมาะกับทุกกรณี โดยให้มีทั้งวิธีการหลัก วิธีการรอง หรือวิธีการให้เลือกเพื่อให้เหมาะกับภาวะการณ์
4. จะต้องกำหนดวิธีการสำหรับตรวจสอบและควบคุมให้เป็นไปตามแผน เพราะแผนอะไรประโยชน์ หากไม่มีการตรวจสอบและควบคุมดัง กล่าว
5. ผู้รับผิดชอบในการวางแผนจะต้อง เป็นหัวหน้างาน หรือผู้ที่สามารถรับผิดชอบ ให้งานดำเนินไปตามแผนได้ ตลอดจนสามารถรับผิดชอบ ควบคุมตรวจสอบ ปรับปรุงและประเมินแผนได้เป็นระยะ ๆ (กรมส่งเสริมศึกษา 2527 : 138-139)

ขั้นของการวางแผน การวางแผนมี 3 ขั้นคือ

1. ขั้นวางแผน เป็นขั้นตอนของการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายว่าจะต้องทำอะไร เพื่อให้ได้อะไร โดยมีเหตุผลใดจะต้องจัดทำ ทั้งนี้วัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในแผนจะต้องมีลักษณะดังนี้

- 1.1 สอดคล้องกับนโยบาย
- 1.2 ชัดเจนและเจาะจง
- 1.3 ปฏิบัติได้
- 1.4 เหมาะกับเวลาและโอกาส
- 1.5 ไม่ขัดต่อระเบียบ กฎหมาย แบบแผน

2. ขั้นปฏิบัติตามแผน

- 2.1 ต้องศึกษาแผนให้เข้าใจ
- 2.2 ผู้วางแผนจะต้องทำความเข้าใจในทางปฏิบัติให้ผู้ปฏิบัติทราบทั่วกัน
- 2.3 จัดให้มีการตรวจสอบและติดตามผล
- 2.4 จัดทำรายงานการปฏิบัติให้ผู้บังคับบัญชาทราบเป็นระยะ ๆ

3. ขั้นตรวจสอบหรือประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ต้องการทราบว่างานบรรลุตามวัตถุประสงค์เพียงไรหรือไม่ และมีปัญหาอุปสรรคประการใดควรแก้ไข

การจัดทำแผนปฏิบัติการของโรงเรียน

แผนปฏิบัติการ คือ การกำหนดว่าจะทำอย่างไรให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดประสงค์ ซึ่งมี

ขั้นตอนการทำ 5 ขั้น คือ

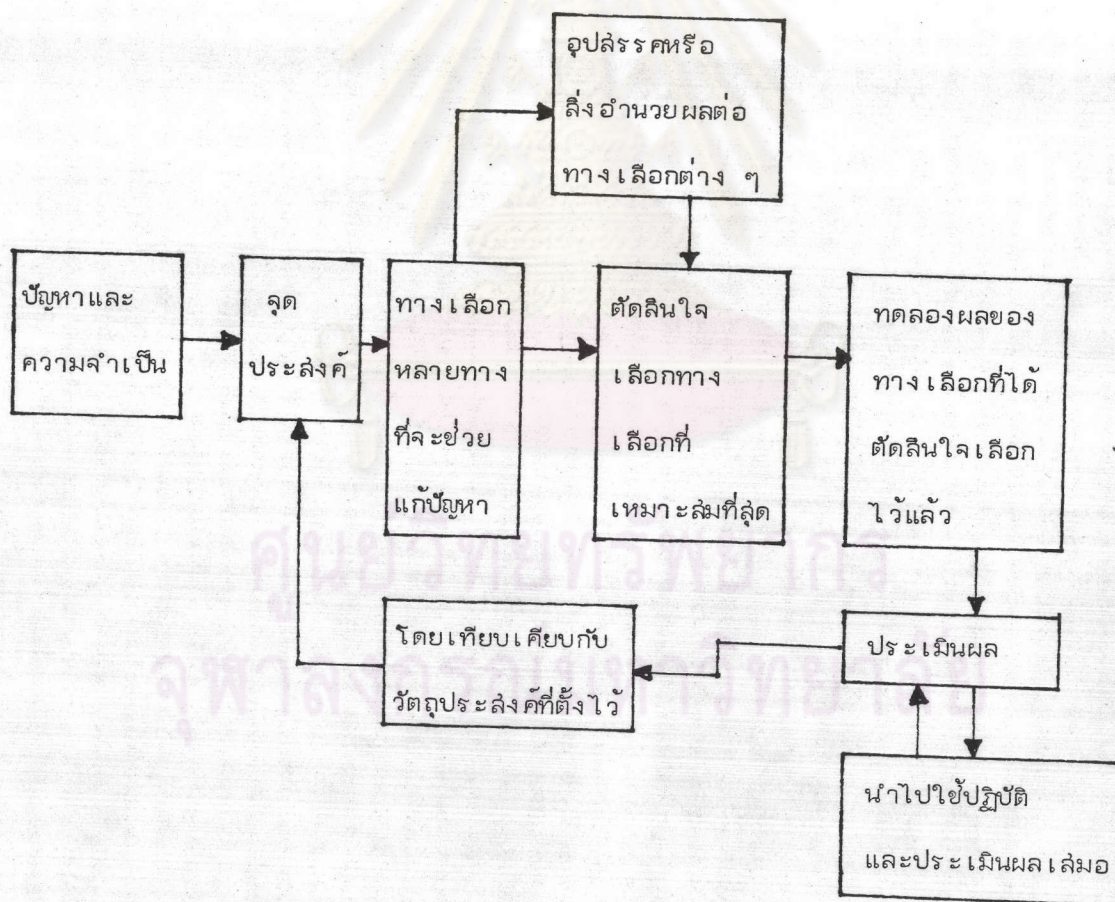
1. ขั้นวางโปรแกรม คือ การกำหนดว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้องทำ โดยเรียงลำดับก่อน-หลังในการจะกระทำไว้

2. ขั้นกำหนดการปฏิบัติ คือ การกำหนดเวลาที่จะต้องใช้ในการปฏิบัติงาน แต่ละงานที่ได้จัดลำดับก่อน-หลังไว้แล้วนั้น ว่าแต่ละงานใช้เวลาเท่าใด เมื่อไร วดยอกำหนดเป็นรูปตาข่ายงาน (net work) หรือแผนภูมิกำหนดเวลาแบบ milestone chart ก็ได้

3. **ขั้นกำหนดงบประมาณ** คือ การกำหนดว่าแต่ละงานจะใช้เงินเท่าไร และรวมทั้งสิ้นต้องใช้เท่าไร
4. **ขั้นกำหนดผู้เข้าร่วมงาน** คือการกำหนดว่าแต่ละงานจะให้ใครเป็นผู้ปฏิบัติหรือรับผิดชอบ
5. **ขั้นวางแผนทางปฏิบัติ** คือ การกำหนดแนวทางปฏิบัติ วิธีปฏิบัติงาน ขั้นตอนของการปฏิบัติงานที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ที่ตั้งไว้

การกำหนดแผนปฏิบัติงาน ถ้าใช้วิธีวิเคราะห์ระบบ (System Approach) เขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

1. กำหนดวางแผนต้องรู้ปัญหาและความจำเป็นก่อน ว่ามีปัญหาคือความต้องการที่จำเป็นอย่างไร
2. ตั้งจุดประสงค์ตามความจำเป็นนั้น
3. หาทางเลือกของวิธีการที่จะทำให้ดำเนินไปสู่จุดประสงค์ โดยหาทางเลือกไว้หลาย ๆ ทาง
4. เปรียบเทียบอุปสรรคหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่อทางเลือกต่าง ๆ แล้วตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดเพียงทางเลือกเดียว
5. ทดลองทางเลือกที่ตัดสินใจเลือกไว้เพื่อดูผล
6. ประเมินผลการทดลอง โดยเทียบเคียงดูว่าบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
7. ถ้าไม่ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ให้พิจารณาทางเลือกใหม่ว่าทางเลือกใดที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ แล้วประเมินผลการทดลองหลังจากทดลองทางเลือกใหม่ จนได้ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด
8. ใช้ทางเลือกที่ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ไปขยายผลต่อไป
(กรมสามัญศึกษา 2527: 141-142)

ในการวางแผนของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับงานวิชาการเป็นสำคัญ การบริหารการศึกษาเป็นสิ่งที่จัดการให้ผลผลิตของระบบการศึกษามีคุณภาพสูงอย่างมีประสิทธิภาพมีผลถึงตัวเด็กหรือผู้เรียน แผนการบริหารและการจัดการของโรงเรียน ซึ่งมีแผนงานวิชาการเป็นแผนงานหลักของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย

1. แผนงานวิชาการ
2. แผนงานกิจกรรมนักเรียน
3. แผนงานบุคคล
4. แผนงานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา
5. แผนงานบริหารทั่วไป ธุรการและการเงิน
6. แผนงานความสัมพันธ์กับชุมชน (อุทัย บุญประเสริฐ 2527: 162)

ซึ่งสรุปได้ว่าแผนงานวิชาการ เป็นแผนงานที่มีความสำคัญอันดับสุดท้ายของแผนงานอื่น ๆ จะเป็นแผนงานรอง หรือแผนงานสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จทางวิชาการ

2. หลักสูตรและเกณฑ์การคัดเลือกวิชาอาชีพท้องถิ่น

หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาทั่วไป อันเป็นพื้นฐานสำหรับประกอบสัมมาอาชีพตามความสามารถและความสนใจ และเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนสามารถจัดโปรแกรมการเรียนให้จบในตัวเองได้ หรือเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อ เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ และเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัดเฉพาะตน โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้ง วิชาสามัญและวิชาอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของท้องถิ่นทางด้านอาชีพ การคัดสรรวิชาอาชีพซึ่งจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการ เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้และทักษะจากแหล่ง วิทยาการและสถานประกอบการต่าง ๆ (กรมวิชาการ 2525: 1) หลักสูตร วิชาอาชีพท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งมีหลักการของหลักสูตรที่ตรงกันสำหรับ เกณฑ์การเปิดสอนและการใช้หลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

2.1 เกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น

เกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพท้องถิ่นได้มีผู้เกี่ยวข้องได้เสนอเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้าเรียนวิชาอาชีพ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีสติปัญญาสูงพอเหมาะสมกับอาชีพนั้น และมีความต้องการประกอบอาชีพนั้น ๆ
2. มีสุขภาพร่างกายและจิตใจเหมาะสมกับอาชีพนั้น ๆ
3. มีความถนัดเหมาะสมกับอาชีพที่ต้องการจะเรียน
4. มีความสนใจและทัศนคติที่ต่ออาชีพนั้น
5. ต้องมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพนั้น
6. มีโอกาสที่เรียนจนสำเร็จ

จะเห็นได้ว่าในการเปิดสอนวิชาอาชีพนั้น ทางโรงเรียนควรพิจารณาจำนวน
ชั้นเรียนที่จะเปิดสอน จำนวนครูผู้สอน จำนวนผู้เรียน ปริมาณของวัสดุอุปกรณ์ ความต้องการ
ของท้องถิ่น และคุณสมบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญ (สุตใจ เหล่าสุนทร 2505: 53-57)

เกณฑ์ในการเปิดสอนวิชาอาชีพท้องถิ่นนั้น กรมสามัญศึกษาเองได้มอบหมายให้
โรงเรียนได้จัดวิชาอาชีพท้องถิ่นในลักษณะสหวิทยาการ ซึ่ง อาคม จันทสุนทร (2530: 85) ได้
กล่าวไว้ว่า

"...ลักษณะ การจัดวิชาอาชีพนั้นกรมสามัญศึกษามีความต้องการให้มีลักษณะ
การสอนที่มีหลายอย่างมาประกอบกัน เป็นวิชาอาชีพหนึ่ง ไม่เหมือนกับของ
กรมอาชีวศึกษาที่มีอย่างหนึ่งก็ผลิตงานอย่างเหล่านั้นไปตลอด เช่น ในเรื่อง
การทำสวนผักกาด ถ้าเราทำไร่ผักกาดเป็นจำนวนมากเราก็ต้องรู้เรื่อง
เกษตรส่วนหนึ่ง รู้เรื่อง เครื่องยนต์ ก็ต้องเอาวิชาช่างยนต์มาสอนส่วนหนึ่ง
อาจจะต้องเรียนวิทยาการขายเพราะเราต้องขายด้วยตนเอง ซึ่งลักษณะนี้
เราเรียกว่า เป็นสหวิทยาการ ซึ่งเป็นแนวทางที่อยากจะให้เกิดขึ้นใน
การสอนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาของ กรมสามัญศึกษา..."

การนำหลักสูตร วิชาอาชีพในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมาจัดในโรงเรียนควรมี
ลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นวิชาอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและตลาดแรงงาน
2. เป็นอาชีพที่ต้องใช้วิทยา คำาสตร์ และ เทคโนโลยี โดยมีวิชาสามัญเป็นพื้นฐาน
3. เป็นอาชีพที่นำผลผลิตของประชาชนโดยทั่วไป (เช่น ผลผลิตทางด้าน การเกษตร) มาแปรรูปให้เป็นผลผลิตขั้นที่ 2 เพื่อให้มีมูลค่าสูงขึ้น มีราคาสูงขึ้น
4. เป็นวิชาอาชีพที่มีทรัพยากร วิทยาการ แหล่งวิทยาการและสถานที่ประกอบการ
เกื้อหนุน
5. เป็นอาชีพที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น และยังมีความต้องการสูง
6. อาชีพตามบิดามารดา ผู้ปกครอง โดยการเพิ่มเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
7. อาชีพที่เป็นเครือข่ายของหน่วยผลิตใหญ่
8. อาชีพที่เป็นความต้องการของสถานที่ประกอบการ

(กรมสามัญศึกษา 2531: 15-16)

ส่วนในด้านการจัดครู เข้าสอนในรายวิชาอาชีพท้องถิ่น กรมสามัญศึกษาได้กำหนดไว้เป็นเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนไว้ว่า "...การ จัดครู เข้าสอน หรือการ กำหนดงานของบุคลากร ในโรงเรียนว่า ควรมอบหมายงานให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ตรงตามวุฒิ ความถนัด ความสามารถ และประสบการณ์ . . ." (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 6-7)

เกณฑ์ของสถานฝึกงานอาชีพตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการ ให้นักเรียน ศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระในระดับมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2523 มีดังนี้

1. ควรเป็นสถานฝึกงานอาชีพที่อยู่ในท้องถิ่น และสถานที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนจนเกินไป
2. หัวหน้าหรือเจ้าของสถานฝึกงานอาชีพยินยอมให้นักเรียนเข้าไปศึกษาและฝึกงานอาชีพได้
3. เป็นสถานฝึกงานอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย และไม่ขัดต่อศีลธรรมวัฒนธรรมของท้องถิ่น
4. สำหรับสถานประกอบ หรือสถานประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีปริมาณงานตามที่กรรมการเห็นชอบ และเป็นอาชีพที่มีรายได้พอสมควร
5. เป็นอาชีพที่มีกระบวนการในการดำเนินงานโดยอาศัยความรู้ประกอบการทำงานอาชีพนั้นด้วย
6. สำหรับสถานประกอบอาชีพอิสระ อาจสำรองอาชีพผู้ปกครองได้จากนักเรียนในโรงเรียน (กรมวิชาการ 2527: 32)

2.2 หลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตร เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา เพราะเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้

ความหมายของหลักสูตร

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good 1973: 137) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เพื่อให้จบชั้นหรือรับประกาศนียบัตรในหมวดวิชาสำคัญ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย

2. ค่าครองชีพของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อทางอาชีพต่อไป

3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนหรือสถานศึกษา

คู่มือครู คุุณานุกร (2518: 3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

ส่วลลดี จงกล (2521: 20) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง ข้อกำหนดที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษา แนวทางดำเนินงาน เนื้อหาสาระซึ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะคตติ และพฤติกรรมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2522: 4) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือ ข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนร่วมของประเทศเพื่อสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

หลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น เป็นหลักสูตรในหนังสือรายวิชาอาชีพ (เพิ่มเติม) ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีหลักการของหลักสูตรคือ

1. เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาทั่วไป อันเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ สัมมาชีพตามความสามารถและความสนใจ และเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนสามารถจัดแผนการเรียนให้จบในตัวเองได้ หรือเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อ

2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพและเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัดเฉพาะตน โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล

3. เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของท้องถิ่นทางด้านอาชีพ การจัดสอนสิ่งจำเป็นและต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สามารถ ศึกษาหาความรู้และทักษะจาก แหล่งวิทยาการและสถานประกอบการต่าง ๆ ได้

(กระทรวงศึกษาธิการ 2522: 1-3)

รายวิชาอาชีพ (เพิ่มเติม) เป็นรายวิชาที่อยู่ในกลุ่มที่ 5 การงานและอาชีพ ในกลุ่มนี้จะมีทั้ง วิชาบังคับและวิชาเลือกจะมีการแบ่งตามความสำคัญและความมากน้อยของเนื้อหา สำหรับวิชาเลือก กำหนดจำนวนแต่ละปีแตกต่างกัน กล่าวคือในปี ม.1 และ ม.2 นั้น เลือกเรียน ได้ไม่น้อยกว่าปีละ 6 หน่วยการเรียนรู้ ส่วนในปี ม.3 นั้นเลือกได้ไม่น้อยกว่า 12 หน่วยการเรียนรู้ วิชาอาชีพเลือกผู้เรียนสามารถจะเลือกเรียนตามความสนใจ ความถนัดของตนเอง เพื่อเตรียม เป็นอาชีพของตนเอง สำหรับผู้ไม่ศึกษาต่อ หรือเป็นพื้นฐานสำหรับผู้ที่จะศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป วิชาอาชีพจะมีอยู่ โรงเรียนสามารถจะเปิดสอนตามความพร้อมของโรงเรียนและเหมาะสมกับสภาพ ของท้องถิ่น เป็นวิชาอิสระอยู่ในตัวเองและต่อเนื่องตามลำขานั้น ๆ แบ่งได้เป็น 6 หมวดวิชาคือ

หมวดเกษตรกรรม	ใช้รหัสวิชา	"กษ.ท"
หมวดคหกรรม	ใช้รหัสวิชา	"คก.ท"
หมวดพาณิชยกรรม	ใช้รหัสวิชา	"พก.ท"
หมวดช่างอุตสาหกรรม	ใช้รหัสวิชา	"ชอ.ท"
หมวดศิลปะและหัตถกรรม	ใช้รหัสวิชา	"คห.ท"
หมวดดนตรีและนาฏกรรม	ใช้รหัสวิชา	"ตก.ท"

(กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 5)

การจัดวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีจุดประสงค์คือ

1. เมื่อสำรวจความสนใจในงานอาชีพ และสร้างเสริมทักษะเพื่อประกอบอาชีพ อันควรแก่วัย
2. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักของวิชาอาชีพ พอที่จะนำไปปรับปรุง การดำรงชีวิต
3. เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะในอาชีพเพียงพอ ร่วมที่จะเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ให้บริการ ร่วมมือในการประกอบกิจการและธุรกิจ

4. เพื่อให้รัฐสักนำความรู้ความสามารถในสาขาต่าง ๆ มาส่งเสริมซึ่งกัน และกันให้รัฐช่องทางที่จะไปริเริ่มและประกอบอาชีพได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2520: 203)

ในเรื่องการนำหลักสูตรรายวิชาอาชีพเพิ่มเติมไปใช้ ปราโมทย์ ไชยกิจ ได้ให้ความเห็นว่า "... วิชาที่เลือกสอนควรจะต้องคล้องกับเศรษฐกิจ อนาคตมองถึงท้องถิ่น เท่านั้น ต้องมองสภาพทั่วไปด้วย ถ้ามองอาชีพในท้องถิ่นอย่างเดียว ก็หาตลาดได้ยากผลผลิตออกมา ไม่คุ้มกับที่ลงทุนไป ..." (ปราโมทย์ ไชยกิจ 2527: 21)

การดำเนินการด้านหลักสูตรตามรายวิชาอาชีพท้องถิ่น โดยมีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. สํารวจอาชีพผู้ปกครองนักเรียน
2. พิจารณาความเหมาะสมของงานอาชีพผู้ปกครอง เพื่อกำหนดเป็นสถานที่ฝึกงานอาชีพ
3. สอบถามความสมัครใจนักเรียน และขอความเห็นชอบจากผู้ปกครองในการให้นักเรียนฝึกหัดงานอาชีพนั้น
4. กำหนดให้นักเรียนฝึกหัดงานส่งบิดามารด ผู้ปกครอง (home training)
5. แต่งตั้งอาจารย์ผู้ควบคุมการฝึกหัดงานอาชีพเป็นรายบุคคลตามความเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนที่ส่งไปฝึกงาน
6. รวบรวมสถานที่ฝึกหัดงานอาชีพ เพื่อดำเนินการประกาศทุกภาคเรียนตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการให้นักเรียนหาความรู้จากแหล่ง วิทยาการและสถานที่ประกอบการ พ.ศ. 2520 ข้อ 8 โดยจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งครู อาจารย์ ฯลฯ เป็นคณะกรรมการ มีหน้าที่ติดต่อคัดเลือก จัดทำเป็นทะเบียนรายชื่อสถานที่ฝึกงานอาชีพที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะใช้เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้และฝึกงานอาชีพของนักเรียนตามรายวิชาที่ได้ประกาศแล้ว
7. ให้โรงเรียนจัดทำเอกสารบันทึกแสดงความยินยอมให้ความร่วมมือของผู้ปกครองในการฝึกหัดงานอาชีพของนักเรียนตามรายวิชาที่กำหนดไว้
8. ให้โรงเรียนจัดให้นักเรียนที่ฝึกหัดงานอาชีพทุกคน มีสมุดบันทึกการฝึกงานรายวิชาอาชีพ รายวิชาอาชีพละ 1 เล่ม ตามตัวอย่างที่กรมวิชาการได้จัดทำขึ้น

9. ให้ใช้ลุ่มดับบันทึกการฝึกงานประกอบกับการควบคุมการฝึกหัดงานอาชีพและการวัดผล

10. ถ้านักเรียนไม่มีอาชีพผู้ปกครองเหมาะสม พ่อที่จะจัดให้ฝึกงานอาชีพตามรายวิชาที่กำหนดไว้ หรือนักเรียนไม่ประสงค์จะฝึกหัดงานอาชีพของผู้ปกครอง หรือได้ผ่านการฝึกหัดงานอาชีพของผู้ปกครองนั้นมาแล้วในภาคเรียนก่อน ก็จัดให้นักเรียนฝึกหัดงานอาชีพอื่น โดยเลือกจากแหล่งต่อไปนี้

10.1 สถานที่ประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งยินดีให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการรับนักเรียนเข้ารับการฝึกหัดอบรมวิชาอาชีพยังสถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระนั้น ทั้งนี้โดยมีเอกสารแสดงความยินยอมของเจ้าของสถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระเก็บไว้เป็นหลักฐาน

10.2 แหล่งวิทยากร ได้แก่ โรงเรียน และศูนย์ฝึกอาชีพของทางราชการและเอกชน ซึ่งยินดีให้ความร่วมมือรับนักเรียนมัธยมไปรับการฝึกหัดอาชีพตามจำนวนที่สามารถรับได้

11. รายวิชาอาชีพท้องถิ่นหากโรงเรียนเห็นว่า มีความเหมาะสมแก่นักเรียนที่จะหางานทำได้ และโรงเรียนมีความสามารถจะดำเนินการจัดสอนได้เองภายในโรงเรียนก็อาจดำเนินการได้ในกรณีที่โรงเรียนมีครู อาจารย์ และเครื่องมืออยู่แล้ว หรือมีครู อาจารย์ แต่ขาดสถานที่ฝึกงานก็อาจใช้วิธีการให้นักเรียนทำงานบางส่วนที่บ้าน (home project) หรือโรงเรียนมีสถานที่และเครื่องมืออยู่แล้ว แต่ขาดครูอาจารย์ก็อาจจ้างผู้ชำนาญการในท้องถิ่นมาสอนได้ตามกำลังงบประมาณ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 2-4)

สิ่งสรุปได้ว่า ในการนำหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่นไปใช้มีแนวทางการดำเนินการนำหลักสูตรอื่น ๆ ไปใช้ ซึ่ง สุ่มิตร คุณานุการ กล่าวถึงกิจกรรมการนำหลักสูตรไปใช้มี 3 ประการคือ

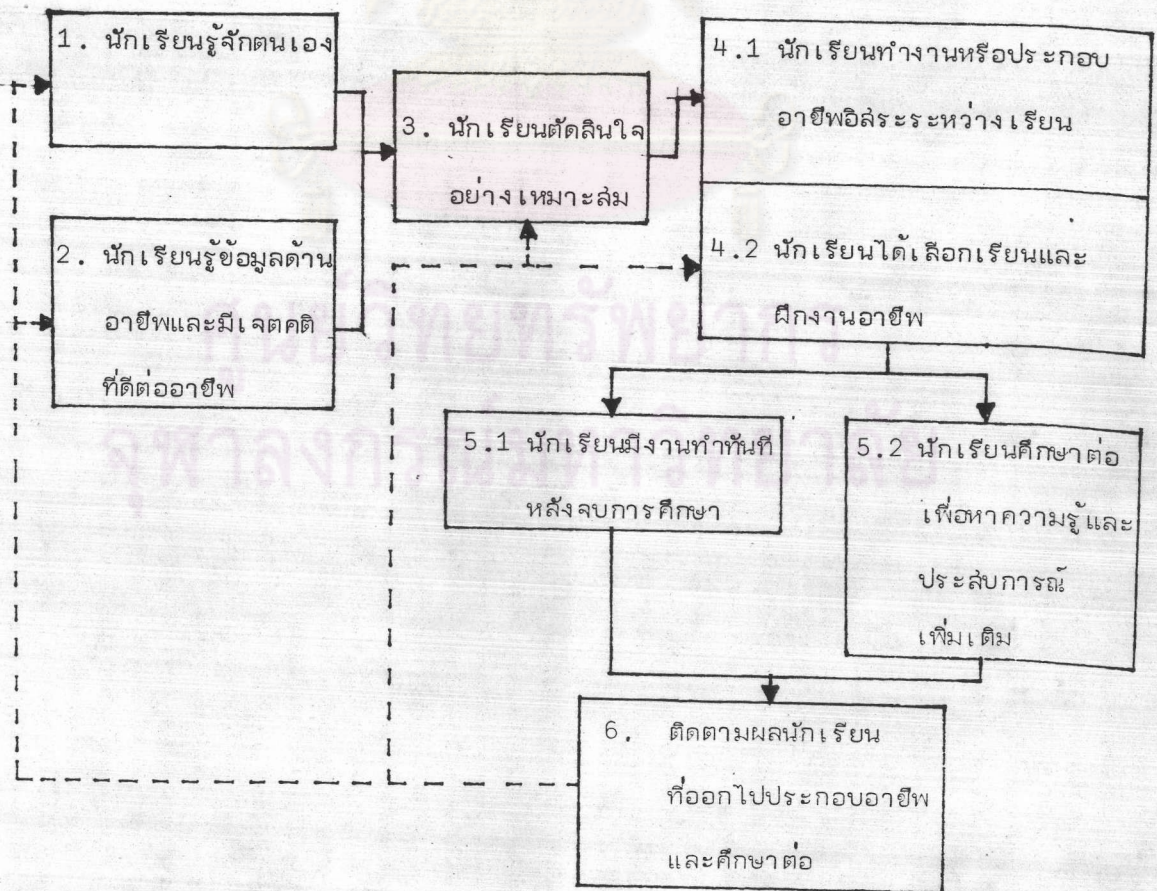
1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
2. การตัดป้อยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน
3. การจัดการเรียนการสอน (สุ่มิตร คุณานุการ 2518: 130)

3. การแนะแนวการศึกษาและอาชีพ

การแนะแนว หมายถึง กระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อม และสามารถนำความรู้ที่ได้นั้นมาใช้ในการตัดสินใจเลือก แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบตนเอง ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 1) หรืออาจกล่าวได้ว่า การแนะแนวเป็นบริการที่ใช้วิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมในรูปของการให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลแต่ละคนได้มีประสบการณ์เข้าใจตนเองหรืออีกนัยหนึ่งการแนะแนวเป็นกระบวนการช่วยเหลือเอื้อต่อบุคคลให้เข้าใจตนเองและสังคม (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ 2524: 107) ด้วยเหตุที่หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรกว้างที่มีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือกซึ่งโรงเรียนจะจัดแผนการเรียนให้นักเรียนเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถของตนเอง การที่จะให้นักเรียนพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองให้ดำรงชีวิตบนฐานแห่งคุณธรรม รู้จักเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น อีกทั้งให้มีความรู้และทักษะ รวมทั้งเจตคติที่ถูกต้องในการประกอบอาชีพตามจุดหมายของหลักสูตร ได้เน้นการศึกษาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ เพียงอย่างเดียวย่อมไม่พอ โรงเรียนมีความจำเป็นต้องจัดแนะแนวเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในการเลือกและตัดสินใจแก้ปัญหา ตลอดจนการปรับปรุงบุคลิกภาพอันเป็นประโยชน์แก่ตน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ การแนะแนวเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไป และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่การแนะแนวการศึกษา (educational guidance) เป็นกระบวนการช่วยให้นักเรียนพัฒนาทางสติปัญญา รู้จักวิธีศึกษา ค้นคว้า เลือกรวิชาเรียนแก้ปัญหาค่าที่เกี่ยวกับการเรียนของตนได้ การแนะแนวอาชีพ (vocational guidance) เป็นกระบวนการช่วยให้นักเรียนรู้จักเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต รู้จักเลือกอาชีพอย่างฉลาด ปฏิบัติตนให้มีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน การแนะแนวส่วนตัวและสังคม (personal and social guidance) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคม รู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม รู้จักสร้างเสริมบุคลิกภาพที่เหมาะสมและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สำหรับแนวทางปฏิบัติของโรงเรียนจะต้องมุ่งยึดปรัชญา หลักการและเป้าหมายของการแนะแนวเป็นสำคัญ ปรัชญาของการแนะแนวมาจากการยอมรับในหลักประชาธิปไตย จิตวิทยา และสังคมวิทยาที่ว่าคนแต่ละคนไม่เหมือนกัน ควรเป็นสิ่งที่มีความ และมีศักดิ์ศรีของความเป็นคนเท่าเทียมกัน คนทุกคนย่อมจะมีศักยภาพของตน คนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พฤติกรรมทุกอย่างมีสาเหตุ คนย่อมมีปัญหา

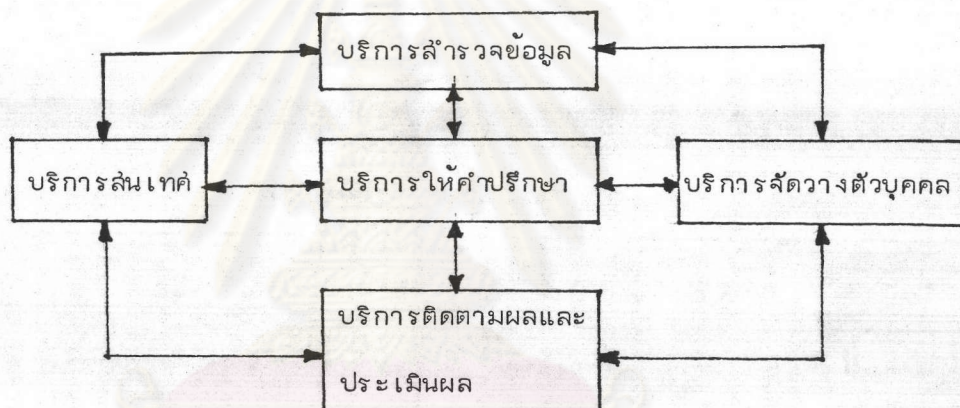
จากปัญหาดังกล่าว การแนะแนวซึ่งยึดหลักการว่า ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ต้องคำนึงถึง เด็กทุกคน ต้องจัดบริการอย่างต่อเนื่อง และไม่ใช้วิธีบังคับ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายของการแนะแนว 3 ประการ คือ ป้องกันปัญหา แก้ปัญหา และส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน อีกทั้งการแนะแนวยังมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้ เน้นให้เด็กเกิดความเข้าใจในตนเอง (self-understand) การตัดสินใจด้วยตนเอง (self-determination) และการปรับตัว (self-adjustment) ดังนั้นจึงต้องให้เด็กรู้ความจริงเกี่ยวกับตนเอง รู้จักโลกกว้างทางอาชีพเป็นสำคัญ สำหรับโครงสร้างและขอบข่ายของงานแนะแนวประกอบด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการศึกษาปัญหาหรือข้อมูลเกี่ยวกับเด็กเป็นรายบุคคล การให้ข้อสังเกต การให้คำปรึกษา การจัดวางตัวบุคคล และการติดตามผล การประเมินผลในการปฏิบัติงานแนะแนวเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องใช้เครื่องมือ และเทคนิคที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ ระเบียบสละส่มและส่มตรายงานประจำตัวนักเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 2-22)

อาภา ถนัดช่าง (2531: 24-25) ได้แสดงแผนผังแสดงกระบวนการแนะแนวอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

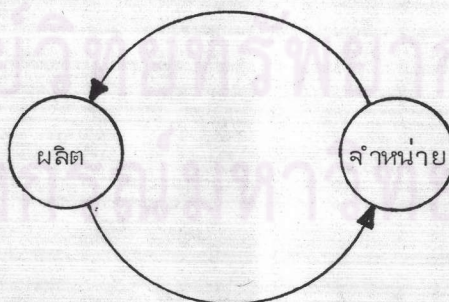

การจัดวิชาอาชีพท้องถิ่นภายในโรงเรียนนั้น การแนะแนวอาชีพ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนได้รู้จักตนเอง รู้โลกของอาชีพอย่างกว้างขวาง รู้วิธีวางแผน และสามารถตัดสินใจอย่างเหมาะสมกับสภาพของตน และความเป็นไปได้ของสภาพแวดล้อม ตลอดจนมีประสบการณ์ในงานเพื่อฝึกฝนนิสัย ค่านิยม และทักษะในการทำงาน มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และรู้จักเตรียมตัวสำหรับประกอบอาชีพ รวมทั้งรู้วิธีการในการปรับปรุงตนเอง เพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและการงาน ในแง่ของการปฏิบัติโรงเรียนต้องจัดบริการแนะแนวอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยมีแนวการจัดดังนี้

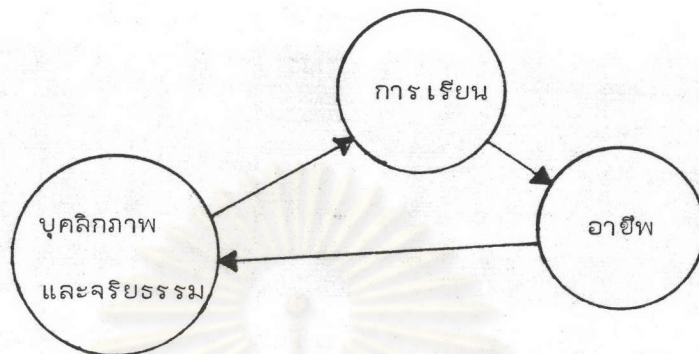
1. วงจรของการจัดบริการแนะแนวต้องจัดให้ครบทั้ง 5 บริการ เช่น

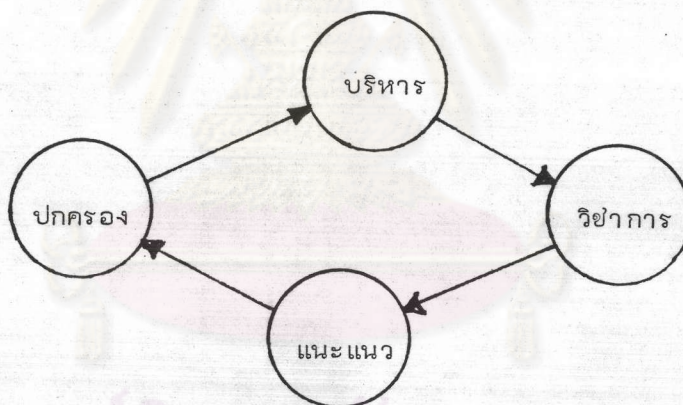
2. วงจรของการผลิตและการจำหน่าย ต้องทำให้ได้ตามหลัก "ทำได้ขายเป็น"

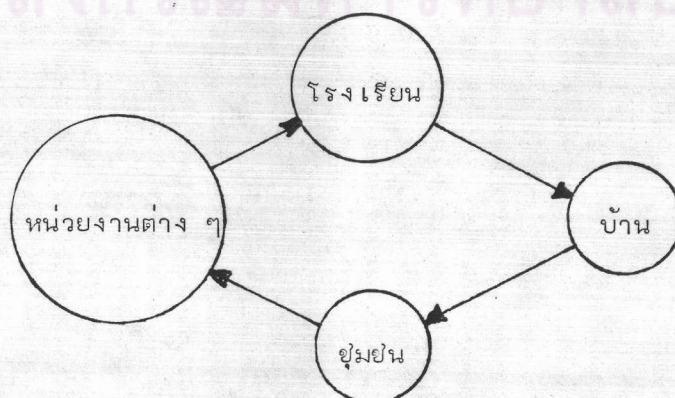
3. วงจรของความสัมพันธ์ลัดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของการศึกษาต้องคำนึงถึง การแนะแนวด้านการเรียน ด้านบุคลิกภาพ และจริยธรรม เช่น

4. วงจรของความสัมพันธ์ลัดคล้องระหว่างการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ของโรงเรียน เช่น การเรียนการสอน การใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร การสหกรณ์ บุคคลทุกฝ่ายต้องประสานงานกันคือ

5. วงจรของความสัมพันธ์ประสานงานระหว่างโรงเรียนและองค์กรภายนอกโรงเรียน คือ ชุมชน และผู้ปกครอง ดังนี้

ในการจัดวิชาอาชีพของโรงเรียนจะประสบผลสำเร็จบรรลุผลได้นั้น มีความจำเป็นต้องจัดบริการแนะแนวควบคู่ไปกับการเรียนการสอน ในด้านโครงสร้างของหลักสูตรและในด้านการปรับตัวของนักเรียน รวมทั้งความสัมพันธ์กับภายนอกโรงเรียน

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

สุนทร สุนันทชัย (2514 : 189) กล่าวว่า การสอนโดยปฏิบัติทั่ว ๆ ไป ที่นิยมใช้ อยู่ในการเรียนการสอน อาจจำแนกได้เป็น 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. วิธีสอนแบบเน้นบทบาทครู หรือถือครูเป็นศูนย์กลาง โดยการที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอด เป็นผู้วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา และดำเนินการทุกอย่างโดยที่เด็กไม่มีส่วนร่วม
2. วิธีสอนแบบเน้นบทบาทนักเรียน หรือแบบถือนักเรียนเป็นศูนย์กลางนักเรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ วางแผนบทเรียน และสรุปออกมาเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อความรู้
3. วิธีสอนแบบครูนักเรียนร่วมกัน ครูกับนักเรียนร่วมกันจัดแผนบทเรียนค้นคว้าหาความรู้ ผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม กระบวนการเรียนการสอนจึงใช้แบบกลุ่มสัมพันธ์เป็นการทำงานเป็นพวกเป็นหมู่

ปรีชา ชำติมาลากร (2523 : 54-55) ได้เสนอวิธีสอนวิชาอุตสาหกรรมศิลป์ ซึ่งได้จากการทำวิจัย โดยผู้บริหารมีความเห็นว่าวิธีสอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาวิธีสอนแต่ละวิธีมีความเหมาะสมเรียงตามลำดับดังนี้

1. วิธีสอนแบบล้าริต
2. วิธีสอนแบบโครงการ
3. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา
4. วิธีสอนแบบใช้ใบช่วยสอน
5. วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง
6. วิธีสอนแบบค้นคว้า
7. วิธีสอนแบบสืบส่วนลอบส่วน

8. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ
9. วิธีสอนแบบการอภิปราย
10. วิธีสอนแบบการประชุม

ชูชาติ เียงฉลาด (2524: 35) กล่าวว่ากระบวนการเรียนการสอนจะเป็นไปได้ อย่างมีระบบได้ต้องมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งขึ้นอยู่กับ "กิจกรรมการเรียนการสอน" ถ้าครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดีแล้ว ย่อมทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ตรงตามจุดประสงค์ของบทเรียนนั้น ๆ

กิจกรรมการเรียนการสอนทำได้ทั้งภายในชั่วโมงสอนในห้องเรียนและในระยะเวลาภายนอกห้องเรียน และหลักที่ควรยึดถือในการทำกิจกรรมการเรียนการสอนมีดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายทำกิจกรรม จะเรียนรู้ได้ดีกว่า ผู้เรียนเป็นฝ่ายนั่งรับ
2. ประหยัดแรงงาน เวลา ทรัพย์สิน และทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นตรงตามความมุ่งหมาย (บำรุง กสัดเจริญ 2525: 127)

ลูทธิ ประสงค์ศักดิ์ (2525: 67) กล่าวว่าวิธีสอนวิชาอาชีพที่นิยมใช้กันดังต่อไปนี้

1. การสอนแบบบรรยาย (Lecture method)
2. การสอนแบบสาธิต (demonstration method)
3. การสอนแบบกำหนดงาน (project method)
4. การสอนด้วยแบบพิมพ์ (instruction sheets)

รพีชัย ชัยจิรฉายากุล (2527: 115) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนได้แก่ กิจกรรมที่แสดงถึงความพยายามที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องราวที่กำหนดไว้ ซึ่งโดยปกติจะหมายถึงวิธีการสอนแบบต่าง ๆ และการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ ที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังพฤติกรรมทางด้านจิตสำนึกไปพร้อม ๆ กับบุคลิกลักษณะและปฏิบัติลักษณะ และได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนการสอนประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการสอน
2. ทดสอบพื้นฐานความรู้เดิมก่อนสอน

3. จัดกิจกรรมการสอน

4. ประเมินผล

การเรียนการสอนวิชาอาชีพ จำเป็นต้องไปสถานที่ฝึกปฏิบัติการ เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับงานอาชีพ ตลอดจนการสร้างทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน การจัดสถานที่สำหรับฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียน และครูผู้สอนจะต้องจัดและสร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสสัมผัสกับสถานที่ฝึกปฏิบัติงานที่คล้ายคลึงกับการปฏิบัติงานอาชีพจริง ๆ มากที่สุด แต่เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของประเทศเราไม่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนการศึกษาที่จะจัดสร้างสถานที่ฝึกปฏิบัติการเฉพาะงานได้ จึงต้องจัดสถานที่ฝึกปฏิบัติการโดยใช้ห้องเรียน โรงอาหาร (สุทธิ ประจักษ์ศักดิ์ 2525: 109) ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้สามารถใช้งานได้ตลอดคล้อยตามความจำเป็น อาจจะแปลงห้องเรียนเป็นโรงฝึกงานสำหรับสอนบางวิชา เช่น คหกรรม (วิเวก ปางพุฒิมงคล 2524: 4)

ธนุ แลวงศักดิ์ (สารพัฒนาหลักสูตร 2525: 11) กล่าวว่า สิ่งที่การศึกษาไทยจะต้องเน้นอย่างหนึ่งคือ การส่งเสริม การรู้จักงาน ยยัน อดทน และสู้งานอาชีพ โดยการฝึกหัดการประกอบอาชีพไม่ควรเน้นการศึกษาฝึกหัดอบรมเพื่อเป็นลูกจ้าง ธุรกิจอุตสาหกรรม สถานฝึกหัดอาชีพที่โรงเรียนควรใช้ให้กว้างขวาง คือ

1. ใช้ห้องปฏิบัติการและโรงฝึกงานของโรงเรียนเอง เป็นสถานที่ฝึกหัด
2. มีการฝึกหัดงานอาชีพที่บ้านต่อเนื่องไปจากโรงเรียน
3. มีการฝึกหัดงานโดยใช้แหล่งวิชาการโรงเรียน คู่มือฝึกต่าง ๆ และสถานประกอบการภายในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง
4. มีการฝึกหัดงานอาชีพ โดยให้บิดามารดาและประชาชนในท้องถิ่น เป็นผู้สอนงาน โดยมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด

กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 2) ได้กล่าวถึงว่า การสอนวิชาอาชีพอิสระใด ๆ ก็ตาม ถ้าจะให้ได้ผลจริงจังแล้วจะต้องให้นักเรียนได้ฝึกหัดงานและเรียนรู้การประกอบอาชีพโดยตรงจากบิดามารดา ผู้ปกครอง และการสถานประกอบอาชีพอิสระนั้นจริง ๆ สิ่งจะเกิดทักษะ เจตคติ และทัศนคติ เพียงพอที่จะดำเนินอาชีพนั้นได้ ทั้งนี้แตกต่างไปจากการสอนวิชาอาชีพประเภทรับจ้าง ซึ่งจะต้องฝึกหัดงานเพื่อจะไปเป็นลูกจ้างจะต้องให้นักเรียนเชื่อถือฝีมือ

ในการทำงาน การผลิตลูกจ้างมากเกินไปความต้องการจึงมีปัญหาในการทำงานทำ ดังนั้นการล่อนักเรียนส่วนใหญ่ให้ทำงานอาชีพอิสระได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้นอกจากจะสามารถคัดล่อนวิชาอาชีพได้อย่างกว้างขวางแล้ว แม้ว่าจะไม่มีครูอาจารย์วิชาอาชีพโดยเฉพาะโรงเรียนก็อาจจัดโครงการเรียนให้แก่กันได้ โดยการให้สถานประกอบอาชีพอิสระเป็นแหล่งฝึกหัดงานของนักเรียน

กรมวิชาการได้กล่าวถึง สถานที่ที่ใช้ล่อนและฝึกงานที่โรงเรียนอาจใช้เป็นองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนนักเรียนว่าแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะคือ

1. โรงเรียนที่มีโรงเรียนหรือสถานที่ฝึกงานของตนเอง เช่น โรงเรียนมัธยมแบบประสม (คมส.) หรือโรงเรียน มพข. มีโรงฝึกงานเฉพาะ แบ่งเป็นโรงฝึกงาน ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างโลหะ และมีครูประจำวิชาอาชีพนั้นอยู่แล้ว ครูผู้สอนวิชาอาชีพหากโรงเรียนขาดก็อาจจ้างครูพิเศษ หรือวิทยากรจากภายนอกมาช่วยล่อนแทน
2. โรงเรียนที่มีครูอาชีพอยู่ เช่น ครูอาชีพเกษตรกรรม ครูช่างไฟฟ้า ครูอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ครูอาชีพช่างทอผ้า แต่โรงเรียนไม่ได้จัดสถานที่สำหรับฝึกงานในโรงเรียนให้ อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ขาดงบประมาณ ครูอาชีพนั้นก็ล่อนวิชาอาชีพภาคทฤษฎีได้ แล้วให้นักเรียนนักเรียนไปฝึกหัดงานที่บ้านผู้ปกครอง ซึ่งมีการทำงานอาชีพนั้นอยู่แล้ว แม้ผู้ปกครองจะไม่รู้ภาคทฤษฎีก็ล่อนนักเรียนเพียงภาคปฏิบัติ ซึ่งเรียกว่า home project ของนักเรียน
3. โรงเรียนไม่มีครูอาชีพ ไม่มีโรงฝึกงาน ก็ใช้แหล่งวิชาการ อันได้แก่โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนสารพัดช่าง โรงเรียนสอนอาชีพของเอกชน ศูนย์ฝึกอาชีพของหน่วยราชการต่าง ๆ ซึ่งมีการล่อนวิชาอาชีพอยู่แล้วเป็นประจำ ส่วนการที่นักเรียนจะไปฝึกงานได้ที่คน ฝึกในเรื่องอะไรบ้าง ก็แล้วแต่จะตกลงกัน โดยปกติเมื่อผ่านการฝึกงานประมาณ 300 ชั่วโมงนักเรียนจะได้หน่วยการเรียน
4. โรงเรียนไม่มีครูอาชีพ ไม่มีโรงงานฝึกงาน อาจจะทำสถานประกอบอาชีพสำหรับให้นักเรียนไปฝึกงานนั้น เช่น มีโรงงานทอผ้า โรงหล่อ โรงกลึง ร้านค้า และฟาร์มเลี้ยงไก่อยู่ใกล้โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจะสำรวจแล้วประกาศให้นักเรียนทราบสถานประกอบอาชีพดังกล่าว จะมีลูกจ้างจำนวนมากและมีลักษณะงานทางด้านวิชาการเพียงพอที่จะให้นักเรียนฝึกหัดได้ ส่วนการที่จะฝึกในเรื่องใดบ้างนั้น จะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

5. โรงเรียนไม่มีครูอาชีพ ไม่มีโรงฝึกงาน แต่ก็จัดโปรแกรมอาชีพได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้โดยการให้สถานประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งเป็นของบิดามารดา ผู้ปกครองของนักเรียน ซึ่งต้องมีปริมาณงานอาชีพพอเพียง ซึ่งจะมีลักษณะเป็นวิชาการ เช่น เลี้ยงไก่ 1,000 - 1,500 ตัว การเลี้ยงสัตว์ที่มีปริมาณมากนั้นจะมีปัญหาทางด้านโรคสัตว์ และอาหารเลี้ยงสัตว์ที่จะต้องศึกษาอย่างมาก ถ้าขาดหลักวิชาการแล้ว สัตว์จะตายหรือประสบการขาดทุน อาชีพบางอย่างไม่มีปริมาณงานมาก แต่ก็เป็งานอาชีพที่อาจฝึกหัดได้ เช่น ช่างทอง ช่างเครื่องถม ช่างเงิน ช่างเจียรนัยพลอย ช่างแกะสลัก ฯลฯ การฝึกงานในลักษณะนี้ อาจเป็นการฝึกหัดจากอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งเรียกว่า home training

4.2 สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน คือ สิ่งที่จะเอื้อต่อการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน คือช่วยให้เกิดความรู้ ทักษะ ทักษะ และกิจนิสัยที่พึงประสงค์อาจจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งต่อไปนี้ คือ หนังสือประจำวิชา หนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ้างอิง อุปกรณ์การเรียน วัสดุฝึก คู่มือการสอน หรือคู่มือครู (กรมวิชาการ 2524: 17)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523: 191) กล่าวถึงสื่อการสอนไว้ว่า คือวัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมการเรียนที่ครูและนักเรียนจะต้องทำเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งครูจะต้องจัดทำขึ้นและจัดหาไว้เรียบร้อย

กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 7) กล่าวว่า แหล่งวัสดุที่ครูสามารถจัดหาเป็นสื่อการเรียนอาจหาได้จากแหล่งดังต่อไปนี้

1. แหล่งวัสดุที่มีอยู่ในโรงเรียน ตามปกติการดำเนินการสอนในโรงเรียนผู้สอนจะให้ความช่วยเหลือและแนะนำซึ่งกันและกันอยู่แล้ว ก็อาจจะได้พบแหล่งวัสดุที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี เช่น เคาะวัสดุเหลือใช้ต่าง ๆ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
2. แหล่งวัสดุที่ได้จากการจัดระบบของโรงเรียนเอง บางที่โรงเรียนอาจจะมีการผลิตวัสดุสำหรับอำนวยความสะดวกให้ผู้สอน และเตรียมพร้อมในการที่จะช่วยเหลือครูในการจัดหาวัสดุไว้ใช้ในชั้นเรียนได้เสมอ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เกิดความคิดริเริ่มเป็นอย่างดี

3. แหล่งวัสดุที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น สื่อการเรียนที่หาได้จากท้องถิ่นนั้น ๆ อาจจะเป็นวัสดุต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็กนักเรียนนั่นเอง อันได้แก่ ก้อนอิฐ หิน ป่าไม้ เมล็ดพืชต่าง ๆ วัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น เช่น กล้องกระดาษ ฝาขวด กระบอง ตลอดจนแหล่งบริการใกล้โรงเรียน

4. แหล่งวัสดุที่หาได้จากนอกชุมชน หรือท้องถิ่นอื่น ๆ อาจจะเป็นวัสดุส่วนกลาง จัดหามาให้ เช่น แผ่นภาพต่าง ๆ บัตรงาน หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นต้น สื่อการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและอาชีพที่ กรมวิชาการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2524: 31-32) เสนอไว้จัดประเภทได้ดังนี้

1. หนังสือเรียนแต่ละรายวิชา ในกลุ่มวิชานี้หนังสือเรียนเป็นเพียงคู่มือของบทเรียนเท่านั้น ฉะนั้น การนำเอาหนังสือเรียนในกลุ่มวิชานี้ไปใช้สอนแล้ว นักเรียนท่องจำสิ่งที่มีอยู่ในหนังสือนั้น เป็นสิ่งที่ครูไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง ควรใช้โดยถือการปฏิบัติเป็นหลักเท่านั้น

2. คู่มือการสอน มีความสำคัญและความจำเป็นสำหรับครูผู้สอนมากที่สุด เพราะจะทำให้ทราบถึงจุดประสงค์ วิธีการจัดกิจกรรม ข้อเสนอแนะ ความรู้สำหรับครู หนังสืออ้างอิง ฯลฯ ซึ่งถือเป็นแนวทางสำหรับครูในอันที่จะนำไปจัดให้นักเรียนปฏิบัติ

3. วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ กลุ่มวิชาการงานและอาชีพเป็นกลุ่มที่มุ่งเน้นการปฏิบัติมากที่สุด การปฏิบัติจะได้ผลจะต้องมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้ใช้ให้มากที่สุด และครบตามที่ต้องการ นับตั้งแต่เครื่องใช้ภายในบ้านจนกระทั่งเครื่องใช้ในโรงงาน ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ครูจะต้องศึกษาริธีการใช้อย่างดูแลและรักษา วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ให้เข้าใจและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์, มากที่สุด

4. ทรัพยากรในท้องถิ่น การนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ นับว่ามีส่วนสำคัญมากในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มวิชานี้ โรงเรียนควรจัดหาหรือนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ

5. หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านประกอบ นิตยสาร วารสาร เอกสาร เหล่านี้จะ เป็นสิ่งหนึ่งที่ย่วยเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ นักเรียนและครู นอกเหนือไปจากความรู้ที่กำหนดไว้ในคู่มือหรือหนังสือเรียน ครู โรงเรียน ควรจัดหาเอกสารเหล่านี้ไว้ในห้องสมุด หรือแนะนำให้นักเรียนอ่านตามแต่กรณี

ใบความรู้ จะบอกให้ทราบในส่วนที่เป็นความรู้หรือข้อแนะนำต่าง ๆ ที่ผู้เรียนควรรู้และเข้าใจ เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานหรือนำมาใช้ประกอบเนื้อหาวิชาต่าง ๆ โดยปกติใบความรู้จะประกอบไปด้วยข้อแนะนำ คำอธิบายในการศึกษา เรื่องใด เรื่องหนึ่ง ที่ครูผู้สอนคัดเลือกหรือแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษามา โดยให้เหมาะสมกับระดับวัย และเนื้อเรื่องในการเรียนการสอน ส่วนประกอบที่สำคัญของใบความรู้ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รหัส จุดมุ่งหมาย เนื้อเรื่อง ภาพประกอบ หนังสืออ้างอิง หรือหนังสืออ่านประกอบเฉพาะเรื่อง และหนังสืออ่านประกอบสำหรับเรื่องที่จะศึกษาต่อไป

ใบกำหนดงาน จุดประสงค์ของการใช้ใบกำหนดงานเพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้กระทำตามวิธีการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง สิ่งที่ยุ่เรียนจะต้องทำมักจะถูกกำหนดไว้ดังนี้

1. กำหนดงานที่จะให้ศึกษาค้นคว้า เขียนรายงาน หรือรายงานปากเปล่า
2. แนวทางในการเลือกออกแบบหรือวางแผนงานที่จะทำ
3. วิธีการที่จะกำหนดขึ้นของงานที่จะทำ รวมทั้งกำหนดให้ผู้เรียนได้ทำงานต่าง ๆ โดยความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และระดับความสามารถ

ส่วนประกอบที่สำคัญของใบกำหนดงานประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รหัส จุดมุ่งหมาย งานที่กำหนด และหนังสืออ้างอิง

ใบงาน จะกล่าวถึงวิธีการและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงาน โดยตลอดจนกระทั่งเสร็จงาน แต่ในขั้นการปฏิบัติงานเป็นตอน ๆ นั้น จะไม่กล่าวละเอียด และจะไม่กล่าวถึงวิธีการใช้เครื่องมือ เพราะผู้เรียนที่จะทำงานนั้นจะต้องเรียนรู้การใช้เครื่องมือมาแล้ว และใช้ได้ถูกต้อง ส่วนประกอบที่สำคัญของใบงานประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รหัส จุดมุ่งหมาย เครื่องมือและอุปกรณ์ รายการวัสดุ ลำดับขั้นการปฏิบัติโดยย่อ ภาพประกอบ ข้อควรระวัง การตรวจสอบ หนังสืออ้างอิงเฉพาะเรื่อง หนังสืออ่านประกอบสำหรับเรื่องที่จะปฏิบัติต่อไป

ใบปฏิบัติงาน ใบปฏิบัติงานต่างจากใบความรู้ ใบกำหนดงาน และใบงานที่ได้กล่าวมาแล้ว ใบปฏิบัติงานเป็นแบบพิมพ์การเรียงการสอนที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ ใบปฏิบัติงานจะบอกให้ผู้เรียนทราบถึงผลปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ โดยมีรูปประกอบคำอธิบายอย่างชัดเจนทำให้ผู้เรียนสามารถทำตามใบปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ฉะนั้นใบปฏิบัติงานจึงมีจำนวนมาก ส่วนประกอบสำคัญของใบปฏิบัติงานประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รหัส

จุดมุ่งหมาย เครื่องมือและอุปกรณ์ รายการวัสดุ ลำดับขั้นการปฏิบัติ ภาพประกอบ ข้อควรระวัง การตรวจสอบ หนังสืออ้างอิงหรือเอกสารประกอบ และหนังสืออ่านประกอบ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2512: 45) กล่าวว่า แหล่งวิทยาการของ ชุมชน ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน ที่ครูอาจนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสอน เช่น โรงงาน อุตสาหกรรม พิพิธภัณฑ์ ร้านค้า สหกรณ์เกษตร ตลอดจนผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ ครูอาจงานอาชีพ ควรจะรู้ด้วยว่าในชุมชนของตนมีแหล่งวิทยาการอะไรบ้าง และจะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสอน ได้อย่างไร ครูควรได้สอนให้นักเรียนรู้จักและสามารถใช้สิ่งเหล่านี้ได้

ลูทรี ประจงศักดิ์ และ ศิริกุล ไทพิทักษ์ (2525: 106) กล่าวถึงความสำคัญ ของวิทยาการชุมชนที่มีต่อการสอนไว้ดังนี้

1. ทำให้โรงเรียนและชุมชนติดต่อกันอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะ จะทำให้โรงเรียนและชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. ทำให้นักเรียนสนใจและเห็นคุณค่าของชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ นักเรียนจะต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของนักเรียน และเป็นสิ่งที่นักเรียนสามารถปรับตัว เข้ากับชุมชนและเป็นพลเมืองดี
3. ช่วยให้การสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะจุดประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของวิชา อาชีพก็คือการให้นักเรียนรู้จักชุมชนและใช้ชุมชน ซึ่งจะให้นักเรียนมีทักษะมากขึ้น และ วิทยาการของชุมชนก็สะดวกและง่ายกว่าที่จะใช้จากชุมชนแหล่งอื่น
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับสิ่งที่นักเรียนไม่อาจหาหรือพบเห็นได้จากที่ โรงเรียน ทั้งนี้เพราะมีอีกมากมายที่มีอยู่ในชุมชน ที่มีคุณค่าต่อการเรียนการสอน แต่ครูไม่สามารถ นำมาใช้ที่โรงเรียนได้ ดังนั้นการใช้แหล่งวิทยาการชุมชนจะช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

แหล่งวิทยาการจากชุมชนได้แก่

1. สถานที่ประกอบการ โรงงาน หรือที่ทำงานในการผลิตหรือบริการ เช่น อู่ต่อเรือ ต่อรถ โรงงานแปรรูปไม้ โรงงานกระดาษ โรงงานแก้ว โรงงานทอผ้า คอกปศุสัตว์ ลาน ไร่ ร้านตัดเสื้อผ้า ร้านผลิตขนม ฯลฯ

2. ห้องสมุด ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดสำนักงานต่าง ๆ
3. บริษัทห้างร้าน เช่น ร้านขายรถยนต์ เครื่องก่อสร้าง ร้านเฟอร์นิเจอร์ ร้านขายอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องใช้ภายในบ้าน ร้านขายเมล็ดพันธุ์พืช อาหารสัตว์ บัญ ฯลฯ
4. บุคคลต่าง ๆ เช่น ช่างพ่นสี ช่างไม้ ช่างทำความเป็น ชาวไร่ ชาวประมง ช่างทำขนม ช่างตัดเสื้อ ช่างตัดผม ฯลฯ

กาญจนา คุณากรักษ์ (2527: 146) กล่าวว่า การนำสื่อการสอนไปใช้เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาได้ง่ายและเร็วขึ้น ก่อนจะใช้จริงจะต้องมีการจัดเตรียมให้พร้อมและทดลองใช้เพื่อหาข้อบกพร่อง สื่อการสอนใช้แทนครูไม่ได้ แต่เป็นสื่อช่วยการสอนได้ และในการใช้สื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ไม่ใช่สื่อการสอนหลายชนิดเกินความจำเป็นในคราวเดียวกัน
2. ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ นั้น ๆ ด้วย (จับต้อง ช่วยเหลือ)
3. สื่อการสอนช่วยครูได้แต่แทนครูไม่ได้
4. สื่อการสอนที่ดีที่สุด คือ สื่อการสอนที่ครูกับนักเรียนช่วยกันเสริมขึ้นมา ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องหมายของความร่วมมือและการภาคภูมิใจในการใช้

สันหัต ภิบาลสุข (2524: 58) ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการใช้สื่อการสอนไว้ดังนี้

1. ไม่มีสื่อการสอนใดที่เหมาะสมกับทุกจุดมุ่งหมาย
2. ควรใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
3. ผู้ใช้จะต้องคุ้นเคยกับเนื้อหาของสื่อการสอน
4. สื่อการสอนจะต้องเหมาะสมกับรูปแบบของการสอนและกลุ่มกิจกรรม
5. สื่อการสอนจะต้องเหมาะสมกับสมรรถภาพ และวิธีการเรียนของผู้เรียน
6. สื่อการสอนจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสื่อการสอนนั้นให้ความเป็นรูปธรรมและอยู่ที่ประโยชน์ในการใช้ให้เหมาะสมกับการสอน
7. สภาวะแวดล้อมในการใช้สื่อการสอนมีอิทธิพลสำคัญ ต่อผลที่จะได้รับควรจัดสิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสมกับการใช้สื่อการสอนนั้น
8. การใช้สื่อการสอนควรมีการทดลองก่อน และมีคู่มืออธิบายวิธีใช้อย่างเหมาะสม การศึกษาระบบการใช้สื่อการสอน หากผู้ใช้ให้ถูกต้องและเข้าใจกระบวนการอย่างดีแล้ว จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพที่สุด

กรมวิชาการ ได้ให้หลักเกณฑ์ ครูได้ เลือกสื่อการเรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์
ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2521: 8)

1. คำถึงถึงสื่อการเรียนที่จะนำไปใช้นั้น ให้ข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง
2. คำถึงถึงคุณค่าในการเรียนรู้
3. เหมาะกับอายุ สติปัญญา และประสบการณ์ของผู้เรียน
4. ตระหนักถึงผู้ใช้อยู่เสมอ เพราะผู้ใช้ควรได้ประโยชน์มากกว่า
5. ศึกษาคู่มือประกอบการสอนก่อน
6. สื่อการเรียนนั้นช่วยสร้างปัญหาหรือแก้ปัญหา อย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่
7. สื่อการเรียนที่นำมาใช้ส่งเสริมให้เกิดความคิดวิพากษ์วิจารณ์ และก่อให้เกิด

กิจกรรมร่วมกันในการเรียนการสอน

8. รู้วิธีการเก็บรักษาสื่อการเรียนต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ดี และใช้ได้นานที่สุด

หลักการเลือกสื่อการสอนที่ดีนั้น นักการศึกษาคนสำคัญคือ Gagne มีความเห็นว่า "ไม่มีสื่อการสอนประเภทใดประเภทหนึ่งที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดสำหรับการสอนทุกประเภท" สัมมติฐานนี้รู้สึกว่าจะเป็นความจริง ในการศึกษาสมัยโบราณนั้น ถือว่าครูเป็นทุกอย่าง คือ ผู้ให้การศึกษาและสื่อการศึกษา แต่ในปัจจุบันนักการศึกษาทั้งหลายมีความเห็นว่า ในการจัดการเรียนการสอนที่จะให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์นั้นจะต้องใช้สื่อหลาย ๆ สื่อรวมกัน ที่เราเรียกว่า "สื่อประสม" (multimedia) โดยยึดหลักว่าจะต้องเลือกใช้สื่อที่มีความเหมาะสมที่สุดในกรณีเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

อริพร ศรัยง (2525: 66-67) กล่าวว่า การใช้สื่อการสอนทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนด้วยเหตุผล 6 ประการคือ

1. สื่อการสอนจะกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอยากเรียน
2. สื่อการสอนจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนได้ง่ายขึ้น
3. สื่อการสอนสามารถเอาชนะเวลา สถานที่และระยะทางได้
4. สื่อการสอนสามารถย่อขนาดของวัตถุที่ใหญ่เกินกว่าจะนำเอาของจริง ๆ มาประกอบการสอนได้
5. สื่อการสอนทำให้นักเรียนจดจำสิ่งที่ควรจำไว้ได้นานมาก

6. สื่อการสอนมีส่วนร่วม เสริมสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียน

4.3 การวัดและประเมินผลการเรียน

การวัด หมายถึง การกำหนดค่าที่เป็นจำนวนตัวเลขเพื่อแทนคุณสมบัตินี้ของวัสดุ สิ่งของหรืออื่น ๆ ตามกฎเกณฑ์ของคุณสมบัติเหล่านั้นในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (สัมพันธ์ พิธยานุวัฒน์ 2524: 8)

ส่วน เยาวดี วิบูลย์ศรี (2528: 73) ได้ให้ความหมายของการวัดผลว่า หมายถึง การกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แล้วสังเกตว่ามีประมาณเท่าไร

นอกจากนี้ อุทุมพร ทองอุไทย (2520: 1) ได้กล่าวถึงการวัดคือ การให้ค่า เพื่อกำหนดสถานการณ์ของบุคคลหรือสิ่งของ เช่น การวัดส่วนสูง น้ำหนัก

การประเมิน (evaluation) หมายถึง การกำหนดคุณค่าของบุคคลหรือสิ่งของ ในระดับต่าง ๆ เช่น การประเมินความงามของนางสาวไทย (อุทุมพร ทองอุไทย 2520: 1)

ส่วน สัมหวัง พิธยานุวัฒน์ (2524: 9) ได้กล่าวถึงการประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งของหรือการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบกับส่วนประกอบการกับเกณฑ์ มาตรฐาน

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2524: 16-18) กล่าวว่า กระบวนการวัดและ การประเมินผลทางการศึกษา แบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอนดังนี้

1. ตั้งวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เลือกสถานการณ์ ปัญหา และกิจกรรมที่ใช้สอน
3. ร่างและเขียนข้อสอบ
4. จัดดำเนินการสอบวัด
5. กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน
6. ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อสอบ
7. อภิปรายข้อสอบและผลการสอน
8. ปรับปรุงข้อสอบ

การวัดผลประเมินผลวิชาอาชีพภาคทฤษฎีนั้น ไม่แตกต่างไปจากการวัดผลประเมินผลวิชาสามัญทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับในด้านการศึกษาปฏิบัติงานนั้น วิธีการประเมินมีสิ่งที่แตกต่างจากวิชาสามัญอื่น ๆ โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

1. การวัดวิธีการ กระบวนการและแนวทางปฏิบัติ
2. การวัดหรือประเมินผลงานขั้นสุดท้าย
3. การวัดเจตคติหรือคุณภาพทางจิตใจของผู้เรียนที่มีต่อการทำงาน เช่น

ความอดทน ความวิริยะอุตสาหะ ความเพียรพยายาม ระเบียบในการทำงาน การบังคับตัวเองให้ทำงานเสร็จภายในเวลาและอื่น ๆ (พจนี สะเพียรชัย 2516: 94-98)

ปรัชชา ขำติมาลากร (2524: 56) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการวัดผลวิชาการทำงานอาชีพไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หาตัวชี้ (indicators) เพื่อให้ทราบว่าการวัดผลทางด้านใดบ้าง โดยการนำจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ตัวชี้ที่ถูกต้อง
2. วิเคราะห์ตัวชี้แต่ละตัวออกเป็นข้อย่อย ๆ เพื่อสะดวกในการวัดผลแต่ละข้อย่อย
3. กำหนดแนวทางในการวัดผลในแต่ละตัวชี้หรือแต่ละข้อย่อย ซึ่งมีแนวทางในการวัดดังต่อไปนี้

3.1 ทักษะขั้นพื้นฐานในงานอาชีพ มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

- (1) วัดผลคุณภาพของงานกำหนด (Projects) ที่กำหนดให้นักเรียนทำโดยควรจะต้องตลอดขั้นตอนของการทำงานชิ้นนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นสำเร็จ
- (2) วัดโดยการสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งควรจะสอบหลาย ๆ ครั้งเพื่อความเที่ยงตรงแน่นอนในการวัดผล

3.2 การวางแผนในการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

- (1) สร้างตารางวัดผลและให้คะแนนโดยการสังเกตของครู
- (2) วัดผลจากโครงการหรือแผนการทำงานของนักเรียน

3.3 ความรู้เทคนิคและความรู้สัมพันธ์ มีแนววัดผลดังนี้

- (1) สอบสัมภาษณ์
- (2) การเข้าเรียน
- (3) การสอบย่อยตลอดภาคเรียน
- (4) สอบปลายภาค

3.4 นิสัยในการทำงาน วัดผลได้โดยสร้างตารางวัดผลและให้คะแนนจากการสังเกตของครู

3.5 เจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

(1) สร้างตารางวัดผล และวัดผลโดยการให้คะแนนจากการสังเกตของครู

(2) ให้คะแนนจากการค้นคว้าและรายงานเกี่ยวกับงานที่ทำ

4. กำหนดค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้ (indicators) ซึ่งเน้นแนวทางในการกำหนดคะแนนในแต่ละตัวชี้ดังนี้

4.1 ทักษะขั้นพื้นฐานในการทำงาน	20	คะแนน
4.2 การวางแผนในการทำงาน	20	คะแนน
4.3 ความรู้เทคนิคและความรู้สัมพันธ์	20	คะแนน
4.4 นิสัยในการทำงาน	20	คะแนน
4.5 เจตคติที่ดีต่องานอาชีพ	10	คะแนน

อย่างไรก็ตามในแต่ละประเด็นของแต่ละตัวชี้จะกำหนดค่าคะแนนเท่าใดขึ้นอยู่กับความสำคัญของแต่ละข้อย่อย และยอมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้สอนเป็นสำคัญ

ลูทริ ประจักษ์กิติ (2525: 129) กล่าวว่า ข้อสอบที่จะนำมาใช้สำหรับการวัดผลวิชาอาชีพ ภาคปฏิบัติแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. ประเภทให้บอกลักษณะหน้าที่หรือประโยชน์ใช้สอย หรือที่เรียกว่า ประเภท Identification ข้อสอบประเภทนี้มีที่จะวัดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับชิ้นส่วนของ เครื่องมือ หรือผลิตผลของงาน ประโยชน์ของเครื่องมือ ส่วนประกอบของเครื่องมือประเภทต่าง ๆ อาจจะถามหน้าที่ ถามประโยชน์ ถามความสัมพันธ์ ถามความสำคัญ เช่น เขียนรูปสักรเย็บผ้า แล้วถามเกี่ยวกับชิ้นส่วนต่าง ๆ ว่าส่วนใดมีหน้าที่ใช้สอยอย่างไร เรียกชื่อส่วนนั้น ๆ อย่างไร มีส่วนสัมพันธ์กับส่วนอื่นอย่างไร มีความสำคัญมากน้อยเพียงใด ฯลฯ หรือเมื่อนักเรียนทำงานสำเร็จรูปแล้ว 1

ขึ้น ก็อาจจะถามถึงส่วนประกอบของงานนั้นว่า มีหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยและสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ
อย่างไร ข้อสอบประเภทนี้มุ่งวัดความรู้ความเข้าใจในผลงาน

2. ประเภทเลียนแบบของจริง (simulation) ข้อสอบประเภทนี้มีประโยชน์
เมื่อเวลาที่ครูผู้สอนไม่สามารถจะจัดหาของจริงได้ ก็สร้างแบบจำลองขึ้นหรือสร้างสภาพเลียนแบบ
ของจริงขึ้น แล้วก็ให้นักเรียนทดลองทำโดยใช้หุ่นจำลองนั้น ๆ เช่น หุ่นจำลองของเครื่องยนต์
ครูผู้สอนอาจถอดออกเป็นชิ้น ๆ แล้วให้นักเรียนประกอบให้ครบได้อย่างถูกต้องถ้านักเรียนมีความรู้
ในเรื่องนั้นก็ควรจะประกอบได้ ลักษณะการสอบประเภทนี้ดีกว่าประเภทแรกทีกล่าวมา เพราะเป็น
การปฏิบัติจริง ครูผู้สอนจะได้เห็นถึงผลผลิตของงานชิ้นสุดท้าย และเน้นการปฏิบัติงาน ตลอดทั้ง
กิจนิสัยในการทำงาน นั่นคือการวัดได้ทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวแล้ว

3. ประเภทให้ทำจริงทุกอย่าง (work sample) เป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับ
การวัดและประเมินผลวิชาการงานอาชีพภาคปฏิบัติ โดยครูผู้สอนสามารถวัดและประเมินผลคุณภาพ
ต่าง ๆ ได้ทั้ง 3 ลักษณะ คือ นักเรียนได้ทดลองทำจริง ๆ แล้วก็สามารถที่จะประเมินผลชิ้นสุดท้าย
ที่เรียกว่า ผลงาน (product) ในระหว่างที่นักเรียนทำงานครูผู้สอนก็สามารถประเมินวิธีหรือ
ระบบการทำงานของนักเรียนแต่ละคน คือ การที่ครูผู้สอนดูวิธีการทำงาน ตลอดทั้งการสังเกต
กิจนิสัยในการทำงาน ความเป็นระเบียบ การรักษาเครื่องมือ ความเอาใจใส่ ความพยายาม
ความตั้งใจจริง แรงสนใจใฝ่สัมฤทธิ์ ฯลฯ โดยครูผู้สอนสามารถจะสังเกตดูได้ในขณะที่นักเรียน
ทำงานจริง ๆ ข้อสอบประเภทนี้นอกจากจะประเมินผลตามลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังสามารถประเมิน
ลักษณะทางจิตวิทยาอื่น ๆ ก็ได้ เช่น ความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้ตาม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
การควบคุมตนเองในการทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับผู้ร่วมงาน การตัดสินใจ ความอดทน นิสัย
ประจำตัว ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะสำคัญนั้นจะแสดงออกเมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติงานร่วมกับ
หมู่คณะหรือการทำโครงการร่วมกันเป็นหมู่คณะ

การประเมินผลการเรียนที่พึงปรารถยานั้นแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การ
ประเมินก่อนเรียนเพื่อทราบความรู้พื้นฐานเดิมของนักเรียน การประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อ
ปรับปรุงแก้ไขการเรียนการสอน และการประเมินผลหลังเรียน เพื่อตัดสินผลการเรียนและนำ
ผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน

เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักการประเมินผล
การเรียนไว้ดังนี้

1. ให้สถานศึกษามีหน้าที่ประเมินผลการเรียนโดยความเห็นชอบของกลุ่มโรงเรียน โดยกลุ่มโรงเรียนจะเป็นผู้กำหนดอัตราส่วนของคะแนนแต่ละรายวิชา กำหนดจำนวนครั้งของการสอบเก็บคะแนนระหว่างภาค จัดทำจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละรายวิชา และจัดทำวิชาวินิจฉัยร่วม
2. ให้ประเมินผลเป็นรายวิชา โดยคิดเป็นจำนวนหน่วยการเรียนรู้ให้ถือปฏิบัติ ตามที่กำหนดไว้ภายในหลักสูตร
3. ให้ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชาตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา
4. ให้มีการประเมินผลทั้งในระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน
(กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 8-9)

การประเมินผลวิชาอาชีพท้องถิ่น มีแนวปฏิบัติดังนี้

1. แหล่งวิทยาการ
  - 1.1 ให้แหล่งวิทยาการเป็นผู้ประเมินผลการศึกษา และฝึกงานอาชีพแล้ว รายงานการฝึกงาน
  - 1.2 ให้โรงเรียนกำหนดหรือแต่งตั้งให้ครู และอาจารย์ในโรงเรียน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับแหล่ง วิทยาการ
2. สถานที่ประกอบการ
  - 2.1 ให้โรงเรียนกำหนดหรือแต่งตั้งให้ครู อาจารย์ เป็นผู้ควบคุม การศึกษา และฝึกงานอาชีพของนักเรียน โดยครูอาจารย์ที่ได้รับการแต่งตั้งจะต้องไปตรวจเยี่ยมอย่าง สม่ำเสมอ
  - 2.2 ให้โรงเรียนจัดให้มีสมุดบันทึกการปฏิบัติงานประจำตัวนักเรียน เพื่อ แสดงผลการศึกษา และการฝึกงานอาชีพของนักเรียน
  - 2.3 ขอความร่วมมือให้ผู้ที่ทำหน้าที่ฝึกงานอาชีพให้แก่ นักเรียนบันทึกเวลา ผลการฝึกงานอาชีพของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ
  - 2.4 ให้ผู้ที่ทำหน้าที่ฝึกงานอาชีพ และอาจารย์ผู้ควบคุมและนิเทศการฝึกงาน ทำการประเมินผลร่วมกัน

3. สถานประกอบอาชีพอิสระ

3.1 ให้โรงเรียนจัดสอนความรู้ภาคทฤษฎี และกำหนดหรือแต่งตั้งให้ครูอาจารย์ ทำการนิเทศการฝึกงานอาชีพของนักเรียน ซึ่งจะต้องไปตรวจเยี่ยมสม่ำเสมอ

3.2 จัดให้มีสมุดบันทึกการปฏิบัติงานประจำตัวนักเรียน เพื่อแสดงผลการฝึกงานอาชีพของนักเรียน

3.3 ขอความร่วมมือให้เจ้าของสถานประกอบอาชีพอิสระร่วมมือในการบันทึกเวลาและผลการฝึกงานอาชีพของนักเรียน

3.4 การประเมินผลการฝึกงานอาชีพเป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ ผู้ทำหน้าที่นิเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ 2527: 38-39)

แนวทางการประเมินผลการฝึกงานวิชาอาชีพท้องถิ่น มีดังนี้

1. พิจารณาจากผลงานของนักเรียน ให้มีบันทึกการฝึกงานลงในสมุดบันทึกอย่างเรียบร้อย

2. อาจารย์ผู้ตรวจหรือผู้นิเทศ ควบคุม ติดตาม ดูแล ประสานงาน เพื่อให้การฝึกงานอาชีพของนักเรียนดำเนินไปได้ผลดี

3. ผู้ตรวจหรือนิเทศการฝึกงานวิชาอาชีพ แนะนำให้ศึกษาหาความรู้ตามที่กำหนดไว้ในรายวิชาอาชีพ

4. การประเมินผลให้พิจารณา ดังนี้

4.1 การปฏิบัติงานของนักเรียนประจำวัน 20 คะแนน

4.2 การบันทึกภาคความรู้ 10 คะแนน

4.3 การตอบคำถามระหว่างภาคและเมื่อสิ้นสุดการฝึกงาน 20 คะแนน

4.4 ผลการทำงาน of นักเรียนที่แสดงว่ามีความสามารถทำงานอาชีพได้ตามที่กำหนดไว้ 50 คะแนน

รวม 100 คะแนน

ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงแก้ไขระเบียบว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยมีหลักการในการประเมินผลการเรียนดังนี้

1. สถานศึกษามีหน้าที่ประเมินผลการเรียนโดยความเห็นชอบของกลุ่มโรงเรียนสิ่งที่กลุ่มโรงเรียนจะต้องทำคือ
  - 1.1 กำหนดอัตราส่วนของคะแนนระหว่างภาคเรียนกับปลายภาคเรียนของแต่ละรายวิชา
  - 1.2 สัปดาห์จุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา
  - 1.3 เลือกและกำหนดจุดประสงค์สำคัญ หรือจุดประสงค์ปลายทางที่จะประเมินผล เพื่อเก็บคะแนนระหว่างภาค และประเมินผลปลายภาค
  - 1.4 สัปดาห์ข้อสอบวิชาบังคับบรวมนำมาใช้ในกลุ่ม
2. ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา โดยคิดเป็นหน่วยการเรียน การคิดจำนวนหน่วยการเรียน ให้ถือปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ภายในหลักสูตร
3. ประเมินผลการเรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ของแต่ละรายวิชา
4. ประเมินทั้งเพื่อปรับปรุงการเรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน
(เขตการศึกษา 2 2529: 10-12)

การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนมีสิ่งสำคัญที่จะต้องปฏิบัติได้ ดังนี้ ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชาตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ให้มีการประเมินผลระหว่างภาคเรียน และปลายภาคเรียน สำหรับการประเมินผลตามความเห็นชอบของกลุ่มโรงเรียน เป็นเรื่อง que ผู้บริหาร และฝ่ายวิชาการจะต้องประสานให้เกิดขึ้นตามหลักสูตร การประเมินผลซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพตามหลักสูตรวิชาอาชีพท้องถิ่น (เพิ่มเติม) ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

5. การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลงาน หรือการประเมินโครงการ เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ ความคุ้มค่าของโครงการ ผลสำเร็จของโครงการและจุดประสงค์อื่น ๆ ซึ่งได้มีการให้ความหมายของการประเมินไว้คือ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524: 1) ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ดังนี้ การประเมิน (evaluation) หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อีกนัยหนึ่งการประเมิน

เป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสำรสนเทศ และการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสำรสนเทศในการปรับปรุงโครงการ และสำรสนเทศในการตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (เล่มหวั่ง พิริยานุวัฒน์ 2528: 98)

การประเมินผลแผนหรือโครงการมีจุดเน้นที่ว่า เป็นการประเมินที่เมื่อนำโครงการหรือแผนงาน หลังจากที่ได้้นำโครงการหรือแผนงานนั้นไปตัดสินเพื่อปฏิบัติ คือ นำแผนไปปฏิบัติแล้ว ดูว่าผลที่ได้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด ตามระบบการวางแผน ก็จะมีคณะกรรมการชั้นชุดหนึ่งเพื่อวางแผนการศึกษา และติดตามประเมินผลว่า ตรงตามเป้าหมาย นโยบาย วงเงิน กำลังคน อย่างไรบ้าง มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร จะแก้ไขได้อย่างไร แล้ว จึงรายงานออกมา เพื่อปรับปรุงแผนงานโครงการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการประเมินผลในแง่คุณภาพ

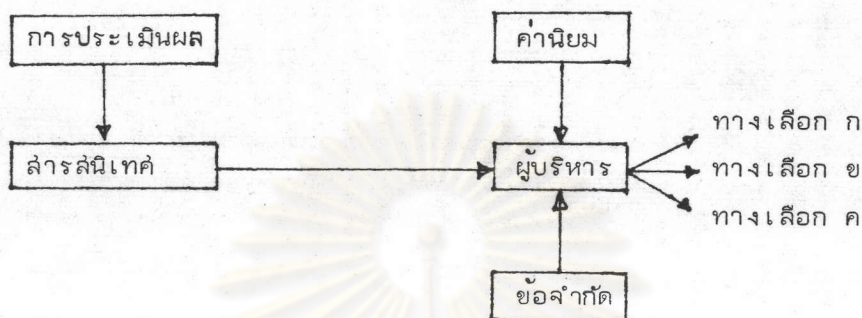
1. เพื่อที่จะหาข้อมูลมาปรับแผน ประเมินผลแผนหรือข้อมูลเพื่อที่จะเน้นจุดยืนหรือหลักฐาน เพื่อจะสร้างแผนใหม่
2. เพื่อที่จะชี้ว่า แผนดำเนินงานที่ทำมาแล้วนั้นมีจุดบกพร่องอย่างไร เพื่อจะได้ไม่ทำผิดซ้ำในแผนต่อไป
3. เพื่อที่จะขจัดความสูญเสีย จากประสบการณ์เดิมที่เราพลาด และได้เรียนรู้แล้ว เพื่อนำไปปรับปรุงแผนต่อไป

4. เพื่อประสิทธิภาพของงาน (พจนี ละเพียรชัย 2528: 109-110)

คุณลักษณะที่สำคัญของการประเมินโครงการ

1. มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะ
2. เน้นเส้นทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ
3. มุ่งสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ผลประเมิน สิ่งทำให้มีอิสระในการสืบค้นน้อย
4. เน้นการประเมินทางอรรถประโยชน์ทางสังคม (social utility) โดยตรง
5. ผลประเมินมีลักษณะเฉพาะสูง มีความเป็นล้ากน้อย
6. เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่า (value) โดยตรง
7. เป็นการตรงต่อเวลาในการประเมิน
8. การเป็นที่เชื่อถือในผลที่ประเมินได้ (เล่มหวั่ง พิริยานุวัฒน์ 2528: 101)

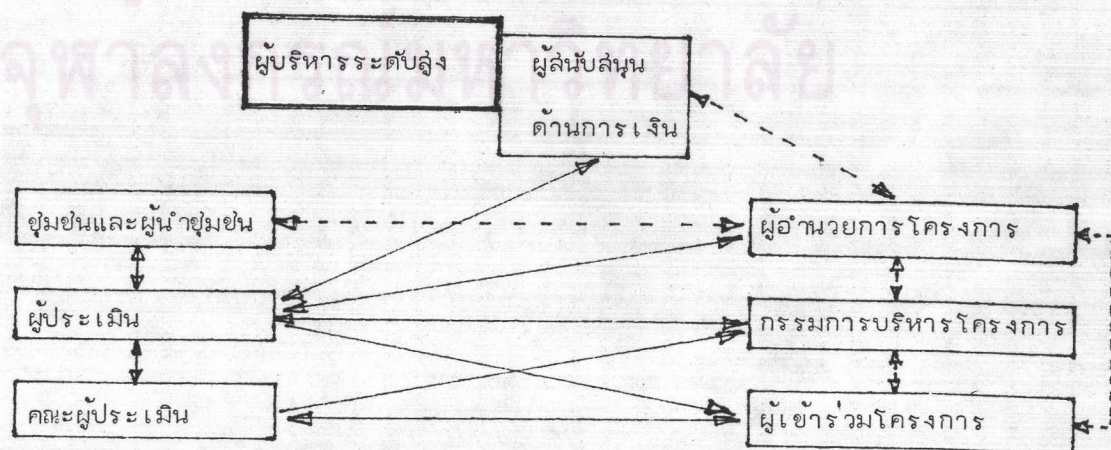
การประเมินผลเป็นกระบวนการที่มุ่งตอบคำถามเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่ง
 จะก่อให้เกิดเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้อง ช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ
 สูงสุด ดังแสดงในแผนภูมิ

(2528: 94)

จากแผนภูมิดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะต้องตัดสินใจ การตัดสินใจกับการ
 ประเมินผลเป็นคนละเรื่องกันแต่จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพราะการประเมินผลจะมีประโยชน์
 คุ่มค่า ต้องเป็นการประเมินผลที่ผู้บริหารใช้ประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการตัดสินใจ

ในการประเมินผลโครงการนั้น จะเกี่ยวข้องกับผู้บริหารและบุคลากรหลายฝ่าย เช่น
 ผู้ใช้ผลประโยชน์ซึ่งเป็นผู้บริหารโครงการ เป็นผู้สนับสนุนด้านการเงิน ผู้รับผลประโยชน์จากโครงการ
 หรือนักวิชาการด้านการประเมินผลโครงการ ดังนั้นในการประเมินผลโครงการนอกจากผู้ประเมิน
 จะต้องมีการติดต่อภายในกับคณะผู้ประเมินกันเองแล้ว (ในกรณีผู้ประเมินมากกว่า 1 คน) ยัง
 ต้องติดต่อกับผู้บริหารและผู้อื่น ซึ่งแล้วแต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้ผลประโยชน์ เพื่อการตัดสินใจ
 อย่างไม่อย่างหนึ่ง การติดต่อสื่อสารในเชิงประเมินและในเชิงโครงการ แสดงดังแผนภูมิต่อไปนี้

เส้นทึบ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคณะผู้ประเมินกับผู้บริหารและบุคลากรอื่น

เส้นประ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงการบริหารโครงการระหว่างองค์กร/ผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

เทคนิควิธีหรือขั้นตอนของการประเมินผลแผนในประเทศไทย ทำใน 3 ลักษณะ คือ

1. การประเมินผลแผนในระยะสั้น คือ ประเมินผลทุกปี ติดตามผลแผนทุกปี แล้วดูว่าปีที่แล้วมีปัญหา อุปสรรค หรือข้อดี ข้อเสียอย่างไร เพื่อเป็นบทเรียนในการที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามแผนในปีถัดไป
2. การประเมินผลในระยะครึ่งของแผน
3. การประเมินผลตามปลายแผน คือ เกือบสิ้นแผน แล้วจึงมีการประเมินครึ่งหนึ่ง (พจน. สะเพียรชัย 2528: 109-110)

ขั้นตอนการประเมินผล มีลำดับขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำไมต้องมีการประเมินผลโครงการ เป็นการกล่าวถึงหลักการและเหตุผล การประเมินผลโครงการ ความจำเป็นหรือความสำคัญของการประเมินผลโครงการ ผลดีหรือผลเสียที่อาจจะมีได้ถ้าไม่ได้ประเมินผลโครงการ

ขั้นที่ 2 ประเมินอะไร เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์โครงการ โดยการวิเคราะห์ เอกสารโครงการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมา ตลอดจนหลักการและเหตุผลของโครงการ
- 2.2 ลักษณะของโครงการ เป็นโครงการทดลอง หรือโครงการประจำ ที่ดำเนินการต่อเนื่องกันมา หรือเป็นโครงการพิเศษ เป็นต้น
- 2.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ คืออะไร
- 2.4 รูปแบบการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ผู้บริหารโครงการมีใครบ้าง มีบุคลากร และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่
- 2.5 ทรัพยากรของโครงการมีอะไรบ้าง ใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้สนับสนุน ด้านการเงิน
- 2.6 มีกิจกรรมและขั้นตอนในการดำเนินงานโครงการอย่างไร
- 2.7 โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อใด
- 2.8 มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลสำเร็จของโครงการหรือไม่ ถ้ามี เกณฑ์เหล่านั้นคืออะไร

ขั้นที่ 3 ประเมินโครงการเพื่ออะไร การประเมินผลโครงการมุ่งให้ได้ข่าวสารและ ข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

ขั้นตอนที่จะต้องวิเคราะห์ความต้องการ เพื่อนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินผลโครงการที่เหมาะสม

ขั้นที่ 4 ประเมินผลโครงการได้อย่างไร เป็นการนำผลการวิเคราะห์โครงการในขั้นที่ 3 นำมาออกแบบการประเมิน ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น

- 4.1 แบบจำลองที่ยึดจุดหมายเป็นหลัก
- 4.2 แบบจำลองการตัดสินคุณค่า
  - 4.2.1 แบบจำลองเคาน์ที่แนนซ์ของสเติ้ก
  - 4.2.2 แบบจำลองความไม่สอดคล้อง
- 4.3 แบบจำลองที่ช่วยในการตัดสินใจ
  - 4.3.1 แบบจำลอง CIPP
  - 4.3.2 แบบจำลองของอัลคิน
  - 4.3.3 แบบจำลองของเวลช์
  - 4.3.4 แบบจำลองของแฮมมอนต์ (2528: 133-212)

ขั้นที่ 5 ข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้าง และจะได้ข้อมูลเหล่านั้นด้วยวิธีใดเป็นขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มตั้งแต่ประเภทของข้อมูลที่ต้องการ แหล่งข้อมูลและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การสอบถาม หรืออาศัยข้อมูลสถิติและหลักฐานต่าง ๆ หลักที่สำคัญคือ ต้องให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็นครบถ้วน และเป็นข้อมูลทันสมัย

ขั้นที่ 6 จะแปลงและย่อสรุปข้อมูลเพื่อให้มีความหมายได้อย่างไร เป็นขั้นของการวิเคราะห์ข้อมูล ถ้าข้อมูลเชิงปริมาณก็สามารถนำมาวิเคราะห์โดยสถิติต่าง ๆ ส่วนข้อมูลไม่ใช่ปริมาณสามารถจะวิเคราะห์ได้โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง จากผลการวิเคราะห์ให้นำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ประเมินเพื่อสรุปผลการประเมินผล

ขั้นที่ 7 ผลประเมินเป็นอย่างไร จะให้ผู้บริหารและผู้มีหน้าที่ตัดสินใจทราบได้อย่างไร เป็นขั้นตอนการเขียนรายงาน และการรายงานผลการประเมินผลในรูปแบบที่เหมาะสม ควรเป็นรายงานการประเมินที่สั้นกระชับรัดได้ใจความครบถ้วน เขียนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ใช่ภาษาสถิติหรือภาษาราชการ

สรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการ เพื่อมุ่งแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาและวิธีการดำเนินงาน อีกทั้งต้องระบุแนวทางแก้ไขปัญหา ปรับปรุงกระบวนการให้ชัดเจนว่า ควรจะ เน้นหน้าที่บทบาทของใครที่จะมาแก้ไขปรับปรุง และจะให้ปรับปรุงไปในแนวทางใด การแก้ไขปรับปรุง ควรดำเนินงาน ทันต่อเหตุการณ์ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับผลที่มีประสิทธิภาพ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

โครงการพระราชดำริ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชดำรัสความว่า

" . . . พระเจ้าอยู่หัวและข้าพเจ้าไม่พึงพอใจกับการที่เพียงแต่เฝ้าเยียมเยียน ราษฎร หรือเพียงแต่ทำสิ่งที่เคยทำกันเป็นประเพณี เราต้องพยายามทำดีกว่านั้น เราต้องพยายามช่วยรัฐบาล ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เพราะเราเป็นประเทศด้อยพัฒนา ดังนั้นการเพียงแต่ไม่เฝ้าเยียมเยียนราษฎร เพราะถือว่า เป็นหน้าที่ที่ประมุขของประเทศจะต้องกระทำตามประเพณีนั้น เป็นเรื่องไร้สาระ หากเราไม่สามารถมีส่วนร่วมในการบรรเทาความทุกข์ยาก ของประชาชนแล้ว เราก็ต้องถือว่า การเป็นประมุขของประเทศประสลับความ ล้มเหลว . . ." (เศรษฐกิจและสังคม 2530 : 13)

จากการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้ทรงมี พระราชดำริริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎรในปี พ.ศ. 2501 ได้เสด็จพระราชดำเนินภาคใต้ ทำให้ทรงมีโอกาสได้รับทราบปัญหาและข้อมูลเกี่ยวกับความทุกข์ยาก เดือดร้อนของราษฎร จึงทำให้ทรงมีพระราชดำริแก้ไขปัญหาย่วยเหลือประชาชน จนทำให้มี โครงการช่วยเหลือและโครงการพัฒนาเกิดขึ้นมากมายมีการเรียกกันต่อมาว่า "โครงการอันเนื่อง มาจากพระราชดำริ"

พระองค์ทรงศึกษาการพัฒนาทั้งระบบที่มีความสำคัญต่อปัจจัยการผลิต เช่น น้ำ ที่ดิน ทำกิน ทน ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การตลาด

ปัจจัยประการแรกคือ น้ำ พระองค์ทรงศึกษาและมีความชำนาญเป็นพิเศษมากใน ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำที่ทรงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดต่อชีวิตของพืช สัตว์ และมนุษย์ ทรงเน้น ด้านการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก และขนาดกลาง เพื่อให้เกิดผลที่รวดเร็วและถึงมือราษฎรโดย โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ห่างไกล

ปัจจัยประการที่สี่คือ ที่ดินทำกิน ทรงศึกษาในพื้นที่โดยการศึกษาและพิจารณาปรับปรุงแก้ไขตัดแปลงเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการแก้ไขปัญหาให้ราษฎร เช่น โครงการพัฒนาที่ดิน หรือจัดสรรที่ดินให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการประกอบอาชีพที่จะมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว เช่น โครงการหนองพลับ โครงการหุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

ปัจจัยประการที่สามคือ ทุน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเรื่องนี้ก็ได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านรัฐบาลและเอกชนที่มาช่วยเสริมให้ราษฎรได้มีทุนกู้ยืมไปพัฒนาอาชีพของตน และขณะเดียวกันก็ทรงเน้นด้านการรวมกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อให้การกู้ยืมทุนและใช้หนี้คืนเป็นไปอย่างมีระบบ และระเบียบที่ดี รวมทั้งการให้ยืมเงินทุนนั้นไปใช้ในทางที่ถูกที่ควรเป็นสำคัญ

ปัจจัยประการที่สี่คือ ความรู้ เรื่องการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ อันเป็นเรื่องสำคัญมากอีกประการหนึ่งต่อการพัฒนาอาชีพแก่ราษฎรโดยทรงเน้นให้ราษฎรได้มีความรู้ ความเข้าใจต่อวิธีการต่าง ๆ ในการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่พอที่ราษฎรจะสามารถที่จะรับได้ และไปดำเนินการเองได้ โดยมีราคาถูกเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้กับตนเอง

ประการสุดท้ายคือ การตลาด ส่วนใหญ่ทรงเน้นเกี่ยวกับเรื่องสหกรณ์หรือการรวมกลุ่ม ทรงเน้นอยู่เสมอที่จะให้ราษฎรเกิดการรวมกลุ่มเพื่อให้มีพลังต่อรองในการซื้อ-ขาย ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบอย่างในอดีตที่เคยเป็นมา ซึ่งนับว่าเป็นการจัดการในด้านการตลาดให้ประชาชนเหล่านี้สามารถนำผลผลิตของตนไปสู่ตลาดได้โดยสะดวก และได้ราคาที่เป็นธรรม รวมทั้งการสหกรณ์นี้ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการเสริมสร้างหลักประชาธิปไตยไปด้วยในตัวและทรงมีข้อสังเกตว่า ชาวบ้านไม่มีใครสนใจการบัญชี จึงทรงเน้นให้มีการอบรมฝึกสอนให้ชาวบ้านทำบัญชี การลงทุน การใช้จ่ายต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงต้นทุน กว่าไร สามารถปรับราคาให้สอดคล้องกับการตลาดน้อย

เมื่อวิเคราะห์สาระของโครงการพระราชดำริ ระยะแรกในเชิงการพัฒนาศูนย์กลุ่
สังคม และการพัฒนาชนบทแล้ว อาจแบ่งประเภทโครงการออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. โครงการที่มีลักษณะ ศึกษา ค้นคว้า ทดลองเป็นการส่วนพระองค์ ถือได้ว่าเป็นงานที่ทรงเริ่มศึกษาอย่างจริงจังซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาด้านการเกษตร

2. โครงการที่มีลักษณะเริ่มเข้าไปแก้ไขปัญหาลึกของเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาและอุปสรรคในการทำเกษตรกรรม รูปแบบการแก้ไขปัญหาคือ การพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development) (2530: 16)

รายละเอียดสาระของโครงการตามที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าโครงการพระราชดำริจะมีมากมายหลายสาขา และหลายประเภท ชื่อของโครงการก็ใช้เรียกแตกต่างกันคือ

โครงการตามพระราชประสงค์

โครงการหลวง

โครงการตามพระราชดำริ

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์

โครงการตามพระราชประสงค์ คือ โครงการที่ทรงศึกษาและทดลองปฏิบัติเป็นส่วนพระองค์ คือ ทรงศึกษาและหารือกับผู้เชี่ยวชาญในวงงาน ทรงแสวงหาวิธีทดลองปฏิบัติ ทรงพัฒนาและส่งเสริม แก้ไขตัดแปลงวิธีการเป็นระยะเวลาดำเนินการเพื่อดูแลผลผลิตทั้งในพระราชฐานและนอกพระราชฐาน ซึ่งต้องทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงานทดลองจนกว่าจะเกิดผลดี ต่อมาเมื่อทรงแน่พระราชหฤทัยว่าโครงการนั้น ๆ ได้ผลดีเป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลได้เข้ามารับช่วงงานต่อในภายหลัง

โครงการหลวง คือ โครงการตามพระราชดำริที่ร่วมปฏิบัติผสมผสานกับหน่วยงานของรัฐบาลในบริเวณพื้นที่ดอยต่าง ๆ ในภาคเหนือเพื่อพัฒนาอาชีพชาวเขา ชาวดอย

โครงการตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่ทรงวางแผนพัฒนา ทรงเล็งเห็นว่าให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยเหตุที่รัฐบาลเชื่อมั่นในหลักการของพระองค์ท่านอยู่แล้ว จึงโดยเสด็จร่วมงานผสมผสานเป็นอย่างดี หน่วยงานร่วมของรัฐบาลนั้นมีทั้งฝ่ายพลเรือนเฉพาะก็มี ฝ่ายทหารเฉพาะก็มี และมีทั้งพลเรือนทหารผึกกำลังกันร่วมทำงาน โครงการประเภทนี้ในปัจจุบันมีอยู่ทั่วทุกภาคในประเทศ

โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ หมายถึง โครงการที่พระองค์ได้พระราชทานข้อแนะนำและแนวพระราชดำริให้เอกชนไปดำเนินการ ด้วยกำลังเงิน กำลังปัญญา และกำลังแรงงาน พร้อมทั้งการติดตามผลงานให้ต่อเนื่องโดยภาคเอกชนเอง เช่น โครงการพัฒนาหมู่บ้าน

สหกรณ์เนินดินแดง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โครงการพจนานุกรม โครงการ
สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฯลฯ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

" . . . ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของ
เจ้าหน้าที่ทุกกรมกอง ทั้งในด้านเกษตรหรือในด้านสังคม การส่งเสริม
การศึกษามายู่ด้วยกันก็หมายความว่าประชาชนซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลาย
ก็สามารถที่จะมาดู ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนให้มาอยู่
พร้อมกันในที่เดียวเหมือนกัน ซึ่งเป็นล่องต้อนก็หมายถึงว่าที่สำคัญปลาย
ทาง คือ ประชาชนจะได้รับประโยชน์ และต้นทางของผู้เป็นเจ้าหน้าที่จะ
ให้ประโยชน์ . . ." (พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 2530 : 43)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรม ณ
พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ในระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม - 3 ตุลาคม 2524
พระองค์ได้เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรในเขตพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส ทอดพระเนตรเห็นสภาพพื้นที่
และความจำเป็นที่จะยกระดับความเป็นอยู่ ภาวะเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ของจังหวัดให้
ดีขึ้น จึงทรงมีพระราชดำริและพระราชกระแสรับสั่งต่อเจ้าหน้าที่และผู้ติดตามเสด็จให้พิจารณา
ปรับปรุงกิจการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาด้านดินพรุ ตั้งแต่หมู่บ้านพิกุลทองหน้า
พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ตลอดถึงอำเภอเมืองนราธิวาส และอำเภอตากใบ ซึ่งครอบคลุม
พื้นที่บ้านพิกุลทอง บ้านเขาต้นหยง และบ้านสะปอม ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส
บ้านพรุกาบแดง อำเภอตากใบ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง กำหนดแนวทางในการดำเนินงานโครงการ โดยมี
วัตถุประสงค์

ก. เพื่อศึกษาและพัฒนาดินอินทรีย์ รวมทั้งดินที่มีปัญหาอื่น ๆ ในพื้นที่พรุให้สามารถนำ
มาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและด้านอื่น ๆ

ข. มีการวิเคราะห์ ทดลอง วิจัย ทดสอบเกี่ยวกับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

ค. เป็นศูนย์กลางบริการข้อมูลทางด้านการวิเคราะห์ตัวอย่างในห้องปฏิบัติการ

ศูนย์กลางการสาธิตและเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเกษตร

ง. เป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพทั้งด้านเกษตรและศิลปหัตถกรรมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎร

จ. พัฒนาสภาพความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจสังคมของหมู่บ้านบริวารและศูนย์

ข. เพื่อนำผลการศึกษาและพัฒนาไปใช้เป็นแบบอย่างกับโครงการศึกษาแห่งอื่นต่อไป

(2530: 45)

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง ตั้งอยู่ระหว่างบ้านพิกุลทอง และบ้านโคกส่วย ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ห่างจากตัวเมืองนราธิวาส 8 กิโลเมตร ห่างจากพระตำหนักทักษิณราชินีเวคัน์เพียง 2 กิโลเมตร พื้นที่ศูนย์โครงการทั้งหมดประมาณ 510 ไร่ เป็นอาคารสำนักงานและแปลงลำริดบนที่ดิน 202 ไร่ แปลงวิจัยทดลองในพื้นที่พรุ 308 ไร่ บริเวณที่ตั้งสำนักงานมีอาคารที่ทำการต่าง ๆ รวมทั้งมีอาคารตีพิมพ์พัฒนาอาชีพ อาคารอุตสาหกรรมหัตถกรรมสำหรับให้ชาวบ้านมาฝึกอาชีพด้วย

การดำเนินงานของศูนย์ ได้แบ่งออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ 7 ฝ่าย โดยมีหัวหน้าศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาาร่วมดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการดำเนินการโครงการ มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานคณะกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ ที่รับผิดชอบ 7 ฝ่ายมีดังนี้

ฝ่ายบริหารทั่วไปและประชาสัมพันธ์ กรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้รับผิดชอบ

ฝ่ายโครงสร้างพื้นฐาน กรมชลประทาน กรป.กลาง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและ รพช.

ฝ่ายทดลองวิจัย ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์

กรมประมง สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ฝ่ายส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการ

เกษตร กรมป่าไม้ กรมปศุสัตว์ และกรมประมง

ฝ่ายฝึกอบรมอาชีพ ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมการ

ศึกษานอกโรงเรียน

ฝ่ายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง

กรมการพัฒนาชุมชน รพช.

ฝ่ายติดตามและประเมินผล ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน และจังหวัดนราธิวาส

พื้นที่เป้าหมายของโครงการ ที่จะต้องดำเนินการพัฒนาที่อยู่ 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านพิบูลทอง บ้านเขาต้นหยง บ้านอ่าวมะนาว บ้านยาณี บ้านคีรี บ้านเปล บ้านใหม่- สะปอม และบ้านโคกล่ายา มีพื้นที่พัฒนาทั้งหมด 26,000 ไร่ และศูนย์ล่าซา 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ล่าซาที่ 1 โครงการส่วนขยายกักฉีดยาชนิดนี้ บ้านเขาต้นหยง อ่าวเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ 20 ไร่

ศูนย์ล่าซาที่ 2 โครงการพัฒนาหมู่บ้านปีแหมตอ อ่าวเกาะระแงะ จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ 100 ไร่

ศูนย์ล่าซาที่ 3 โครงการหมู่บ้านปลุสตีวี เกษตรมโนะบ้านโคกไทร ตำบลโฆฮิต อ่าวตากใบ จังหวัดนราธิวาส พื้นที่ 1,500 ไร่

นอกจากนี้ ยังมีโครงการศิลปชีพพิเศษกระจายอยู่เป็นจุดย่อย ๆ เพื่อให้ประชาชน ได้ฝึกวิชาอาชีพในด้านงานจักสาน การทอผ้า การเกษตร ฯลฯ เช่น

โครงการสานเสื่อปาหนันบ้านบางมะนาว กลุ่มฝึกชาวบ้านอยู่ภายในอ่าวเภอเมือง โดยมีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และเหล่ากาชาดจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ

โครงการจักสานย่านลิเภาบ้านทุ่งคา จุดอบรมอยู่ที่บ้านทุ่งคา อ่าวบึงอ จังหวัดนราธิวาส เหล่ากาชาดจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ

โครงการจักสานเสื่อกระสวยบ้านคลองแระ จุดอบรมอยู่ที่อ่าวบองาเจาะ จังหวัดนราธิวาส เหล่ากาชาดจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ

โครงการจักสานเครื่องหวายบ้านสุคีริน จุดฝึกอบรมบ้านสุคีริน อ่าวบองสุคีริน จังหวัดนราธิวาส นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ ประชารัฐสงเคราะห์ จังหวัดนราธิวาส เป็นผู้รับผิดชอบ

โครงการทอผ้า วัดพระพุทธ จุดอบรมอยู่ที่วัดพระพุทธ อ่าวตากใบ จังหวัดนราธิวาส

โครงการปักผ้า จุดอบรมอยู่ที่อ่าวบองอเลาะ จังหวัดนราธิวาส

โครงการทอผ้าพื้นเมืองวัดเชิงเขา จุดฝึกอบรมอยู่ที่วัดเชิงเขา ตำบลปาลูกาสาเมาะ อ่าวบองาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านกาหลง อ่าวบองคีรีสาคร จังหวัดนราธิวาส

โครงการทอผ้าฝ้ายบ้านโคกเคียน จุดฝึกอบรมอยู่ที่วัดโคกเคียน อ่าวเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

โครงการส่งเสริมปลูกพืชผักสวนครัว อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส

โครงการส่งเสริมการปลูกข้าวบ้านโนนล้อมบวรย์ นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้

อำเภอสุคีริน จังหวัดนราธิวาส (เลขญา อรรถพัฒนพงศ์ 2529: 214-218)

โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส เป็นเครื่องแสดงให้เห็นประสิทธิภาพในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงมีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นผูกพันในทุกข์ของประชาชน ทรงช่วยเหลือชาวชนบทที่ยากไร้ให้โตมีที่อยู่อาศัย โตมีที่ทำกิน โตมีพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และแหล่งน้ำเพื่อการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น รวมทั้งความรู้จากผลการวิจัยทดลองของโครงการ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชนบทไทยได้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงนี้จะติดตรึงประทับอยู่ในหัวใจของพลกนิกรของพระองค์ตลอดไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คำเนียร น้อยท่าช้าง (2523: 8-10 อ้างถึงใน กิตติยา ตาระสวัสดิ์ 2528: 67) หน่วยงานนิเทศ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ได้วิจัยเรื่อง "ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับเรื่อง การเรียนวิชาอาชีพของเด็กตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521." กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ปกครองนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้บุตรหลานของตนเรียนวิชาอาชีพเหมือนอาชีพตน แต่ต้องการให้ทางโรงเรียนเปิดสอนวิชาอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่นถึงร้อยละ 93.17 ในการเลือกแผนการเรียน ผู้ปกครองให้เลือกแผนการเรียนเอง และผู้ปกครองและเด็กร่วมกันพิจารณาเลือกแผนการเรียน ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความพอใจในวิชาเลือกที่โรงเรียนเปิดสอนอยู่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในการที่จะให้เด็กระดับเดียวกัน เรียนวิชาเลือกเหมือนกัน การเรียนวิชาอาชีพ ผู้ปกครองต่างมีความเห็นว่า ควรให้บุตรหลานของตนเรียนวิชาอาชีพอยู่ในโรงเรียน

กองวิจัยทางการศึกษา (กรมวิชาการ 2523: ค-ง) ได้ศึกษาลักษณะภาพของการจัดแผนการเรียนวิชาอาชีพ และการใช้แหล่งวิทยาการและสถานประกอบการตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของจังหวัดและโรงเรียนในการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการและสถาน

ประกอบการ พ.ศ. 2523 ร้อยละ 65 ของจังหวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 40 จังหวัดได้ดำเนินงานตามระเบียบ มีร้อยละ 11.39 ของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 79 โรงเรียน ที่ได้จัดส่งนักเรียนไปฝึกงานกับสถานฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียน และร้อยละ 81.01 ยังไม่ได้ดำเนินงานเลย การจัดการเรียนโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 74 โรงเรียน ร้อยละ 75.95 ได้จัดการเรียนมีวิชาอาชีพต่อเนื่องกัน 3 ปี ซึ่งโรงเรียนที่จัดการเรียนวิชาอาชีพนาน 60 โรงเรียน ได้จัดสอนภายในโรงเรียนเอง ร้อยละ 81.67 และจัดสอนโดยใช้สถานฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียนร้อยละ 18.33 ของโรงเรียนทั้งหมด 60 โรงเรียน

โรงเรียนที่ส่งนักเรียนไปฝึกงานนอกโรงเรียน จำนวน 11 โรงเรียน มีลักษณะการใช้สถานฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียน แยกตามประเภทของสถานฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียนที่นักเรียนทั้งหมดจำนวน 1,030 คน ไปฝึกงานได้ดังนี้

1. แหล่งวิทยากร หรือสถานศึกษาของรัฐบาล นักเรียนไปฝึกงานร้อยละ 14.77 ของนักเรียนทั้งหมด 1,030 คน
2. สถานประกอบการของเอกชน มีนักเรียนไปฝึกงานร้อยละ 30.71 ของนักเรียนทั้งหมด 1,030 คน
3. สถานประกอบอาชีพอิสระของผู้ปกครอง มีนักเรียนไปฝึกงานร้อยละ 54.52 ของนักเรียนทั้งหมด 1,030 คน

ลักขณา บรรพกาญจน์ (2523: 90-97) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการอบรมครูประจำการที่ไม่มีวุฒิ โดยใช้แบบจำลองซิป กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูประจำการที่เข้ารับการอบรมในโครงการนี้ รุ่นที่ 4 จำนวน 77 คน และอาจารย์ที่ทำโครงการอบรมจำนวน 5 คน วิธีการประเมินใช้แบบสอบถาม แบบสังเกตการสอน และการสัมภาษณ์ อย่างไม่เป็นทางการ ผลการประเมินปรากฏว่า วัตถุประสงค์ของโครงการอบรมสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาของชาติและความต้องการ ความคาดหวังของครูประจำการมีทรัพยากรเพียงพอในการดำเนินการจัดการอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้ และโครงการอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ทุกประการซึ่งโครงการได้ตั้ง เกณฑ์ สำหรับครูประจำการที่เข้ารับการอบรมและสามารถผ่านเกณฑ์การประเมิน 100 เปอร์เซ็นต์ ทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะ

ต่อไปอีกว่า ควรพิจารณาหนทางแก้ไขในกรณีฉุกเฉินนี้ให้ด้วย

จำเนียร น้อยท่าช้าง (2524: 40-46) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความต้องการของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาของนักเรียนในจังหวัดราชบุรี พุทธศักราช 2523 ผลวิจัยพบว่าจำนวนผู้ปกครองกลุ่มตัวอย่าง 937 คน ทำหน้าที่ไร้อยู่ละ 50 ทำขายทำประมงและรับจ้างร้อยละ 36 รับราชการร้อยละ 14 ผู้ปกครองพอใจที่จะให้นักเรียนในปกครองของตนเองเลือกเรียนวิชาสามัญและไปรับราชการในอนาคต แทนที่จะไปเรียนวิชาชีพที่ตรงกับการทำงานของผู้ปกครองในปัจจุบัน ผู้ปกครองร้อยละ 64 ต้องการให้นักเรียนไปรับราชการ ต้องการให้นักเรียนอย่างใดอย่างหนึ่ง หรืออย่างก่อสร้างร้อยละ 14 ต้องการให้นักเรียนธุรกิจ หรือการค้าร้อยละ 12 ต้องการให้นักเรียนวิชาธุรกิจที่ทำงานด้านเอกสารร้อยละ 8 อีกร้อยละ 2 เท่านั้นที่ต้องการให้นักเรียนวิชาชีพอื่น ๆ อย่างไรก็ตามจากผลของการวิจัยผู้ปกครองร้อยละ 76 ต้องการให้นักเรียนเลือกเรียนวิชาสามัญให้มากกว่าผู้ปกครองร้อยละ 24 เท่านั้น ที่ต้องการให้นักเรียนเรียนวิชาอาชีพ

เลขฎา แยมประเสริฐ. (2524: ข-ง) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาอาชีพอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษา ระดับตำบล ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสังเกตด้วยตนเองจากประชากรจำนวน 4 กลุ่ม คือผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนวิชาชีพ นักเรียนชั้น ม.ศ.3 และ ม.3 ผู้ปกครองนักเรียนที่ประกอบอาชีพอิสระรวมเป็น 96 คน เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต พบว่าด้านการบริหารโรงเรียนในด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะตัวของผู้บริหาร ครูสอนวิชาอาชีพเห็นว่าวิชาอาชีพบางวิชาจำเป็นต้องมีการฝึกนักเรียน แต่กรมสามัญศึกษาควรช่วยเหลือในเรื่องยานพาหนะและค่าตอบแทนครูผู้สอนวิชาอาชีพอิสระในชุมชน นักเรียนเห็นว่าโรงเรียนยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ แหล่งค้นคว้าทางวิชาการ การเรียนวิชาอาชีพคู่กับวิชาสามัญนั้นเป็นประโยชน์สามารถนำไปช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพได้ผู้ปกครองจำนวนมากประกอบอาชีพอิสระเพราะสืบทอดมาจากบรรพบุรุษปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพอิสระคือ ปัญหาขาดเงินทุน ปัญหาขาดแคลนวัสดุที่ใช้ในการผลิต ปัญหาราคาผลผลิต และปัญหาขาดคนช่วยประกอบอาชีพ ผู้วิจัยยังได้เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาอาชีพอิสระในโรงเรียนมัธยมศึกษาสามแนวทางคือ แนวทางการบริหารงานโรงเรียนเพื่อส่งเสริมโครงการศึกษาอาชีพอิสระ แนวทางการให้ความรู้การศึกษาอาชีพอิสระ และแนวทางการจัดอาชีพอิสระในชุมชน

ส่งบ สักขณะ (2524: 22-26) ได้ศึกษาริวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะของภา
 ชาติแผนการ เรียนวิชาอาชีพ และการใช้แหล่ง วิทยาการและสถานประกอบการตามหลักสูตร
 มัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยใช้แบบสำรวจสำหรับศึกษาริการจังหวัด แบบลอบ
 ถามสำหรับศึกษานิเทศก์เขต ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหัวหน้าหมวดวิชากรงานอาชีพ และแบบ
 สัมภาษณ์เจ้าของสถานฝึกงานอาชีพที่ให้ความร่วมมือในการรับนักเรียนเข้าฝึกงานอาชีพ
 แบ่งตามเขตการศึกษา เขตละ 2 จังหวัด รวม 25 จังหวัด ผลการวิจัยด้านการจัดให้
 นักเรียนไปฝึกงานอาชีพในสถานฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียน ร้อยละ 23.06 นักเรียน
 ร้อยละ 54.52 ใช้การฝึกอาชีพกับผู้ปกครองของนักเรียนเอง ปัญหาการจัดให้นักเรียน
 ไปฝึกงานอาชีพนอกโรงเรียนพบว่าผู้ปกครองและนักเรียนวิชาอาชีพขาดสถานที่ เครื่อง
 มือและวัสดุที่ใช้ในการสอน ต้องการเรียนแต่วิชากรเพราะมุ่งจะเรียนต่อในระดับสูง
 ขึ้น ไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายของการฝึกงานของนักเรียนดีพอซึ่งทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือ
 เท่าที่ควร สถานฝึกงานยังรับนักเรียนได้จำกัด เพราะเป็นสถานประกอบการที่มีขนาดเล็ก
 อุปกรณ์จำกัดเจ้าของสถานฝึกอาชีพไม่มีเวลาที่สอนหรือดูแลนักเรียน นักเรียนและ
 ครูนิเทศขาดความสะดวกในการไปใช้สถานฝึกอาชีพนอกโรงเรียน เนื่องจากไม่มีค่าใช้จ่าย
 ในการฝึกและการนิเทศมีปัญหาในการจัดตารางสอน ต้องการจ้เวลาพิเศษให้นักเรียน
 และครูนิเทศ ระยะเวลาที่ฝึกสั้นหรือน้อยเกินไป การฝึกไม่ต่อเนื่อง ทำให้ได้ผลไม่สมบูรณ์
 นักเรียนไม่เกิดทักษะเพียงพอในอาชีพนั้น

อุษา เหมตะศิลป์ (2524: 18-21) ได้ศึกษาริวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของ
 บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในการส่งนักเรียนออกไปฝึกงานนอกสถานที่ตาม
 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โดยใช้แบบลอบถาม กลุ่มตัวอย่าง
 ผู้บริหาร ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชากรงานอาชีพ และหัวหน้าฝ่ายแนะแนว
 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 จำนวน 116 คน
 จากโรงเรียน 29 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าหมวดวิชาอาชีพที่โรงเรียนส่วนมากเปิดสอน
 คือ วิชาอาชีพในหมวดวิชาเกษตรกรรม ศกกรรม และช่างอุตสาหกรรม ไม่มีโรงเรียน
 ที่ส่งนักเรียนไปศึกษาหาความรู้ในแหล่งวิทยาการสถานประกอบการ และสถานประกอบ
 อาชีพอิสระเลย ปัญหาการล่อนวิชาอาชีพเรียงตามลำดับคือ ขาดสถานที่ฝึกงานขาดวัสดุ
 อุปกรณ์ และขาดครูผู้สอนวิชาอาชีพ ส่วนความคิดเห็นในด้านสาเหตุการไม่ส่งนักเรียน

ออกฝึกงานอาชีพนอกสถานที่เพราะเห็นว่าสถานประกอบอาชีพไม่มีปริมาณงานมากพอที่จะล่งนักเรียนไปฝึกงาน จังหวัดไม่ประกาศรายชื่อแหล่งวิทยาการสถานประกอบการ สถานฝึกงานอาชีพอยู่ห่างไกลจากโรงเรียนมาก มีปัญหาค่าใช้จ่ายของครูผู้ฝึก ขาดกำลังครูที่จะออกไปฝึก

โสภณ โสภณดี (2525: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรกลุ่มงานและอาชีพในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ในเขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนมีความเข้าใจอยู่ในระดับค่อนข้างดี
2. การดำเนินการในกิจกรรมการใช้หลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนได้ดำเนินการอยู่ในระดับมากในเรื่อง การจัดทำแผนการเรียน การวางแผนการสอน เทคนิค และวิธีสอน และการจัด และประเมินผลการเรียน และดำเนินการอยู่ในระดับน้อยเกี่ยวกับเรื่องสื่อการเรียน และสถานที่ฝึกงาน
3. ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนได้ประสบปัญหาในเรื่อง สื่อการเรียน การจัดทำแผนการเรียน และประสบปัญหาน้อยในเรื่องการวางแผนการสอน สถานที่ฝึกงาน การวัดและประเมินผล เทคนิคและวิธีสอนตามลำดับ

ประอร ลุ่มทรวินาต (2526: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิเคราะห์การประเมินโครงการฝึกอบรมในประเทศไทยกลุ่มตัวอย่างประจำกรคือ โครงการฝึกอบรม 965 โครงการ ผู้บริหารโครงการฝึกอบรม 246 คน และนักประเมินโครงการฝึกอบรม 184 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถามและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อเรื่อง ร้อยละ ฐานนิยม ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสัมประสิทธิ์การกระจาย ทดสอบไคสแควร์ และสถิติค่าซี ผลการวิจัยโดยสรุปมีดังนี้

1. สถานภาพของการประเมินโครงการฝึกอบรม
  - 1.1 สถานภาพที่เกี่ยวกับภูมิหลังของผู้บริหารโครงการฝึกอบรม และนักประเมินโครงการฝึกอบรม
    - 1.1.1 ผู้บริหารโครงการฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 61)

มีอายุระหว่าง 26-35 ปี (ร้อยละ 54) และมีความรู้ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 50) ผู้บริหารโครงการฝึกอบรมมีประสบการณ์ในการบริหารโครงการฝึกอบรมโดยเฉลี่ย 4 ปี และทำงานบริหารโครงการฝึกอบรมเป็นงานหลัก (ร้อยละ 52)

1.1.2 นักประเมินโครงการฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นหญิง (ร้อยละ 78) มีอายุระหว่าง 26-35 ปี (ร้อยละ 56) และมีความรู้ระดับปริญญาตรี (ร้อยละ 59) นักประเมินโครงการฝึกอบรมมีประสบการณ์ในการประเมินโครงการฝึกอบรมโดยเฉลี่ย 3.9 ปี และทำงานประเมินโครงการฝึกอบรมเป็นงานรอง (ร้อยละ 52)

1.2 สถานภาพที่เกี่ยวกับวิธีการประเมินโครงการฝึกอบรม ร้อยละ 89 ของโครงการฝึกอบรม มีการประเมินโครงการอบรม ในการประเมินโครงการฝึกอบรมนั้นทุกโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินผลรวมสรุป โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เข้ารับการอบรม ทุกโครงการดำเนินการประเมินโดยนักประเมินภายในโครงการฝึกอบรม

1.3 สถานภาพที่เกี่ยวกับผลการประเมินโครงการฝึกอบรม ผู้บริหารโครงการฝึกอบรมและนักประเมินโครงการฝึกอบรม มีความคิดเห็นตรงกันว่า มีการใช้ประโยชน์ผลการประเมินโครงการฝึกอบรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเห็นว่ามีการใช้ประโยชน์ผลการประเมินในระดับมากในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ปรับปรุงกิจกรรม วิธีการฝึกอบรม และอุปกรณ์ในการฝึกอบรม ช่วยให้ทราบถึงความจำเป็นของการฝึกอบรมที่จะมีต่อไป และช่วยให้ทราบถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรม

2. ปัญหาและอุปสรรคของการประเมินโครงการฝึกอบรม

2.1 ปัญหาในการใช้ผลการประเมินโครงการฝึกอบรม ผู้บริหารโครงการฝึกอบรมและนักประเมินโครงการฝึกอบรมมีความเห็นตรงกันว่า มีปัญหาในการใช้ผลการประเมินโครงการฝึกอบรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีปัญหาในการใช้ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก คือ ผลการประเมินทำให้ทราบเพียงสถานการณ์ และปัญหาโดยทั่วไปของการฝึกอบรม แต่ไม่ได้เสนอแนะวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวให้กระจ่างชัด

2.2 ปัญหาในการประเมินโครงการฝึกอบรม นักประเมินโครงการฝึกอบรมมีความเห็นว่า มีปัญหาในการประเมินโครงการฝึกอบรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีปัญหาในการประเมินอยู่ในระดับมากในเรื่อง ขาดความรู้ในการสร้างแบบวัดทัศนคติและคุณค่า และขาดความรู้ในการสร้างแบบวัดพฤติกรรมการทำงาน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการเรียนการสอนวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 1 โดยใช้แบบสอบถาม แบบสังเกตพฤติกรรม และแบบสำรวจ รวม 5 ชุด ถามหัวหน้าหมวดวิชาอาชีพ ครูวิชาอาชีพ และนักเรียนที่เลือกแผนการเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง 30 โรงเรียน สรุปผลการวิจัยได้ว่า สภาพของการจัดการเกี่ยวกับการบริหารงานหมวดวิชาอาชีพ โรงเรียนครึ่งหนึ่งมีการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาถูกต้องตามระเบียบครูวิชาอาชีพ ส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดแผนการเรียน การจัดการกรรมนักเรียน การจัดการกรรมแนะแนว การใช้วัสดุ อุปกรณ์สื่อเอกสารต่าง ๆ ร่วมกับการสอนวิชาการทำงานครูวิชาอาชีพมีจุดประสงค์การเรียนรู้อัตราส่วน 7:3 ในการประเมินผลโรงเรียนจัดแผนการเรียนวิชาอาชีพเฉลี่ยโรงเรียนละ 2-3 แผน ปัญหาอุปสรรคขาดครูวุฒิอาชีพ โรงฝึกงาน วัสดุฝึก และสื่อการเรียนการสอน สภาพของครูวิชาอาชีพมีประสบการณ์ในการสอนวิชาอาชีพมากกว่า 3 ปีขึ้นไป นอกจากสอนวิชาอาชีพแล้วยัง เป็นที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนประเภทส่งเสริมวิชาอาชีพ พฤติกรรมการสอนของครูมีการเตรียมแผนการสอน สื่ออุปกรณ์การสอน การจัดห้องเรียนฝึกงานและวัสดุ อุปกรณ์ครึ่งหนึ่งเก็บได้เรียบร้อย พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน นักเรียนเลือกแผนการเรียนเอง เหตุผลในการเลือกเพราะชอบ ถนัด และสนใจ สามารถศึกษาต่ออาชีพและประกอบอาชีพได้ ผู้ปกครองสนับสนุนให้เรียนวิชาอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกร

พริ้มเพรา. คงธนะ (2526 : ง-ข) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตการศึกษา 10 โดยใช้แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประเมินค่าและแบบคำถามปลายเปิด ถามกลุ่มประชากร ผู้บริหาร 159 คน ครูผู้สอน 167 คน พบว่า สื่อการสอนที่ครูผู้สอนใช้ในการเรียนการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ครูมีใช้แต่ไม่เพียงพอ ผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าคุณีการสอนเป็นสื่อการสอนที่ครูผู้สอนใช้มากที่สุด ส่วนครูเห็นว่า หลักสูตรเป็นสื่อการสอนที่ใช้มากที่สุด และผู้บริหารมีความคิดเห็นว่าเป็นสื่อการสอนที่ครูใช้น้อยที่สุด ส่วนครูเห็นว่า จุลสารประกอบการเรียนเป็นสื่อที่ใช้น้อยที่สุด ด้านการจัดอันดับบุคคลที่ครูขอความช่วยเหลือ เมื่อมีปัญหาในการใช้สื่อการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น ผู้บริหารและครูเห็นว่า หัวหน้าหมวดวิชาการทำงานและอาชีพเป็นบุคคลที่ครูขอความช่วยเหลือมากที่สุด เมื่อมีปัญหาในการใช้ และศึกษานิเทศก์เป็นบุคคลที่ครูขอความช่วยเหลือน้อยที่สุด ด้านการปฏิบัติงานของครู เมื่อพบข้อบกพร่องในสื่อการสอนวิชา

อาชีพท้องถิ่น ผู้บริหาร และครู เห็นว่าครูแจ้งหัวหน้าหมวดวิชาทำงานอาชีพมากที่สุด

สำหรับปัญหาเมื่อไม่ได้รับสื่อการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น หรือได้รับล่าช้า หรือไม่ครบถ้วน หรือไม่เพียงพอกับความต้องการ แต่สิ่งที่มีปัญหาน้อยคือ ในเรื่องไม่เข้าใจจุดประสงค์ การเรียนรู้ ที่ระบุไว้ในคู่มือการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น ไม่สามารถปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียน การสอนที่เสนอแนะไว้ในคู่มือการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่น ไม่สามารถประเมินผลตามที่เสนอแนะ ไว้ในคู่มือการสอน ไม่ทราบว่าควรประเมินเรื่องใดก่อนหลัง ไม่เข้าใจเนื้อหาสาระที่ระบุไว้ใน จุลสารประกอบการเรียนวิชาอาชีพท้องถิ่น ในเรื่องขาดแคลนอุปกรณ์เกี่ยวกับการทดสอบนอกเหนือ จากใช้การสังเกตและการตรวจงาน ผู้บริหาร เห็นว่ามีปัญหาน้อย ส่วนครูเห็นว่ามีปัญหามาก ส่วน ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารและครูขอให้หน่วยงานที่รับผิดชอบควรส่งสื่อการสอนวิชาอาชีพท้องถิ่นให้ ล่วงหน้าก่อนเวลาสอนของครู และสั่งให้ครบถ้วนทุกรายวิชา

สุวิทย์ ชี้อตตรง (2527 : ง-จ) ได้ศึกษาลักษณะและปัญหาการเรียนการสอนวิชาอาชีพ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี และระยอง ผลการวิจัยพบว่า

ความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 1.เกี่ยวกับด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการแนะแนว และด้านสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน ส่วนด้านการวัดผลและการประเมินผลไม่แตกต่างกัน ส่วน ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนอยู่ในระดับมากในด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการ เรียนการสอน ด้านการวัดผลและการประเมินผล แต่ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการแนะแนวและ ด้านสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน ปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียน เกี่ยวกับความเหมาะสมและการปฏิบัติของกิจกรรมอยู่ในระดับน้อยทั้งสามด้าน

สภาพปัญหาการเรียนการสอนวิชาอาชีพด้านต่าง ๆ ผลปรากฏว่า ความคิดเห็นของครู ผู้สอนและนักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน แต่เมื่อพิจารณา ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูและนักเรียนอยู่ในระดับน้อย เกี่ยวกับปัญหาด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรม การเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านการแนะแนว ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูผู้สอนอยู่ในระดับมาก ของนักเรียนจะอยู่ในระดับน้อยทั้ง 2 ด้าน สำหรับด้านสถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นทั้งของครูและนักเรียนอยู่ใน ระดับมาก

กิตติยา ตาระสวัสดิ์ (2528 : ง-จ) ได้ศึกษาเรื่องการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพเพิ่มเติมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในพื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบทภาคเหนือ โดยใช้แบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ แบบปลายเปิด และแบบสำรวจมีลักษณะปลายเปิด ตามกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร 80 คน ครู 111 คน และครูแนะแนว 40 คน รวมกลุ่มตัวอย่างประชากร 231 คน พบว่าสภาพปฏิบัติการใช้หลักสูตรวิชาอาชีพเพิ่มเติมในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ

การคัดแผนการเรียน โรงเรียนจัดแผนการเรียนโดยพิจารณาตามทรัพยากรที่มีอยู่ วิชาอาชีพเพิ่มเติมที่เปิดสอนสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ และเศรษฐกิจของท้องถิ่น

เอกสารประกอบหลักสูตร แผนการสอนเป็นเอกสารที่ครูใช้มากที่สุด มีทั้งครูทำเอง และกลุ่มโรงเรียนจัดทำ

สื่อการเรียนการสอน ใช้วัสดุอุปกรณ์ของจริงมากที่สุด

กิจกรรมการเรียนการสอน ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้การสอนแบบล้ารติด ไม่ใช้สถานที่งานอาชีพ ไม่นำนักเรียนไปดูงาน เกี่ยวกับวิชาอาชีพท้องถิ่น

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน มีการประเมินผลงานนักเรียนด้านปฏิบัติการในแต่ละครั้ง ให้ความสำคัญในด้านเจตคติและนิสัยในการทำงานมากที่สุด

การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีโรงเรียนผู้นำหลักสูตรจำนวนน้อยที่ช่วยเหลือโรงเรียนใกล้เคียง มีการวางแผนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นภายในหมวดวิชา ที่ปฏิบัติน้อยคือ กลุ่มโรงเรียนออกนิเทศติดตามผลงานภายในกลุ่ม และภายในหมวดวิชาการทำงานและอาชีพของโรงเรียน

ปัญหาครูผู้สอนวิชาอาชีพไม่เพียงพอ ต้องรับผิดชอบงานอื่น ครูแนะแนวมีไม่เพียงพอ ขาดบ้านยังต้องการให้นักเรียนเรียนเพื่อเข้ารับราชการ มากกว่า เป็นเกษตรกร หรือออกมาประกอบอาชีพอิสระ ขาดข้อสอบมาตรฐานที่จะนำมาใช้บริการทดสอบมาตรฐานเพื่อวัดความถนัดและความสนใจของนักเรียน

เอกสารประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณในการจัดซื้อ ขาดบุคลากรที่มีความเข้าใจในการผลิตเอกสาร

โรงเรียนขาดงบประมาณในการเดินทางไปนิเทศนักเรียนเพื่อฝึกงานอาชีพเพิ่มเติม นอกสถานศึกษา สถานฝึกงานอาชีพที่มีอยู่นั้นยังไม่เหมาะที่จะใช้ฝึกงานอาชีพ เจ้าของสถาน ประกอบอาชีพอิสระไม่เต็มใจที่จะให้นักเรียนมาฝึกงานอาชีพ

วัสดุอุปกรณ์ในการฝึกงานมีไม่เพียงพอ นักเรียนมีงานมาก ไม่มีเงินและไม่สามารถ จัดหา วัสดุฝึกงานมา เรียงภาคปฏิบัติ ข้อเสนอนั้นของกรมสามัญศึกษาและเขตการศึกษาไม่สามารถ นำมาปฏิบัติได้ ขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการนิเทศภายในหมวดวิชาอาชีพ

กรมสามัญศึกษา (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2 2529: ค-ง) ได้วิสัย การประเมินกระบวนการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 12 โดยใช้แบบสอบถามแบบเลือกตอบ และแบบเติมข้อความ โดยผู้กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา ครูผู้สอนและนักเรียน แยกเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ 9 โรงเรียนขนาดกลาง 12 โรงเรียนขนาดเล็ก 21 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่าง 1,381 คน พบว่า การเปิดสอน วิชาอาชีพ ขาดแหล่งวิทยาการท้องถิ่น นักเรียนนิยมเลือกเรียนแผนการเรียนวิชาสามัญมากกว่า ขาด ครูผู้สอนวิชากรงานอาชีพ โรงเรียนขนาดเล็กมีสื่อการเรียนและอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ ขาด การนำวัสดุท้องถิ่นมาผลิตสื่อการเรียน

กรมสามัญศึกษา (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 3 2530 : 166-176) ได้ศึกษาลักษณะการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 ตาม กรอบนโยบาย 10 ประการ ของกรมสามัญศึกษา ปีการศึกษา 2530 โดยใช้แบบสอบถาม แบบเลือกตอบ ตามผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก 62 โรงเรียนผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง 37 โรงเรียน และขนาดใหญ่ 34 โรงเรียน พบว่า ในนโยบายข้อที่ 5 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ โรงเรียน ขนาดเล็กจะปฏิบัติมากในเรื่องการแนะแนวในโรงเรียน เน้นการประกอบอาชีพอิสระ ส่วนที่ ปฏิบัติน้อยคือ การประกวดหรือจัดนิทรรศการผลผลิตด้านอาชีพของนักเรียน และการจัดหางานให้ นักเรียนทำ เพื่อให้มีรายได้ระหว่างเรียน ส่วนเรื่องที่โรงเรียนไม่ค่อยได้ปฏิบัติคือ การส่งนักเรียน ออกฝึกงานในสถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพอิสระ ส่วนโรงเรียนขนาดกลางในนโยบาย ข้อเดียวกัน ที่ปฏิบัติได้มากคือ การดำเนินการในด้านการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรและอาชีพ ท้องถิ่นที่ทำได้น้อยคือ การใช้วิทยากรท้องถิ่นมาสอนวิชาอาชีพ และการติดตามสภาพการฝึกงานทำ และสภาพปัญหาการทํางานของนักเรียนที่จบด้านอาชีพ ส่วนที่ยังไม่ได้ปฏิบัติเหมือนกับโรงเรียนขนาด เล็ก สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ในนโยบายข้อเดียวกัน ที่ปฏิบัติมาก คือ การแนะแนวในโรงเรียน

เน้นการประกอบอาชีพอิสระ เรื่องที่ปฏิบัติได้น้อยคือ การจัดทำหน่วยผลผลิตทางอาชีพของนักเรียน แก่ท้องถิ่น ประมวลหรือจัดนิทรรศการผลผลิตด้านอาชีพของนักเรียน ส่วนด้านที่โรงเรียนไม่ค่อยได้ปฏิบัติ คือการเปิดโอกาสให้บุคลากรภายนอกเข้ามาฝึกงานอาชีพเพิ่มเติมในโรงเรียน และจัดโครงการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับผู้ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียนให้มีทักษะเฉพาะทาง เข้าสู่ตลาดแรงงานตามสภาพแต่ละท้องถิ่น

นิรมล ธรรมอำนาญลือช (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชา อาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรม สำนัศึกษา จังหวัดเพชรบุรี โดยส่งแบบสอบถาม 212 ฉบับ ไปยังผู้บริหาร ครูแนะแนวและครู สอนวิชาอาชีพ 1 เครื่องมือเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา พบว่า การดำเนินการเปิดสอน วิชาอาชีพในโรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร และความสนใจของนักเรียนมีนโยบาย สันับสนุนการเปิดสอนหมวดเกษตรกรรม ศหกรรม ธุรกิจ และช่างอุตสาหกรรม เกณฑ์ในการเปิด สอนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร ความพอเพียงของวัสดุอุปกรณ์ มีการแนะแนวนักเรียน โดยป้ายนิเทศ ปฐมนิเทศการทำแบบสำรวจตนเองเกี่ยวกับอาชีพ การจัดการเรียนการสอน ครูมี การจัดทำแผนการสอน ใบงาน ใบความรู้ การเตรียมการสอน การใช้สื่อการสอนมีเป็นบางครั้ง มีการประเมินผลงานภาคปฏิบัติ สถานที่ใช้สอนและฝึกงานอยู่ในโรงเรียน ด้านปัญหาพบว่า การเปิดสอนวิชาอาชีพไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น บุคลากรด้านการแนะแนวบางส่วน ขาดความรู้ ความเข้าใจในการแนะแนว ความรู้พื้นฐานของนักเรียนแตกต่างกัน วัสดุอุปกรณ์ไม่ เพียงพอ สถานที่ใช้สอนและฝึกงานคับแคบ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย